

ÅRSTIDS BREVET

STEINER
BARNE
HAGENE
I NORGE

JUL 2010

Merk! Neste deadline: 1. februar.

Omslagsbilder:

forsiden: foto fra Veslebrunen Steinerbarnehage;

baksiden: foto: Solveig Berntsen.

Årstidsbrevet

Utkommer med fire nummer hvert år og utgis av Steinerbarnehageforbundet i Norge,
e-mail: forbundet@steinerbarnehagene.no
Sekretær: Grete Gulbrandsen, telefon: 957 23 918 (mandag).

Steinerbarnehageforbundet er medlem av det internasjonale steinerbarnehageforbundet, IASWECE, www.iaswece.org

Redaktør:

Mette Johannessen.

Redaksjonsråd:

Styret i Steinerbarnehageforbundet i Norge.

Årstidsbrevet henvender seg fortrinnsvis til forbundets medlemmer og er en felles arena for å drøfte faglige spørsmål. Tidsskriftet er også tenkt for alle med interesse for Steinerpedagogikk og barns oppvekstvilkår generelt.

Årstidsbrevet baserer seg på bidrag som inneholder:

- * egne erfaringer, observasjoner og undersøkelser, samt forskning;
- * praktiske gjøremål og pedagogiske innspill;
- * innlegg angående litteratur og kildematerialer;
- * tilbakemeldinger og spørsmål.

www.steinerbarnehagene.no

Innhold

4	En annen slags julegave
<i>Rudolf Steiner</i>	24	Liten julekrybbe av bivoks
<i>Mari Rise Knutsen</i>
5	Fra redaksjonen	25	Frodes musikkhjørne
<i>Frode Thorjussen</i>
6	Nytt fra styret	26	Barna blir syke av stress
<i>Bjørn Vassnes</i>
8	Nytt finansieringssystem
<i>Bjørn Lobben Røed</i>	28	Steinerbarnehagestevnet 2011
10	IASWECE-hilsen
<i>Mette Johannessen</i>	29	Utenfor barnehageporten
<i>Margrete Wiig</i>
12	Tanker og betraktninger omkring seksåringer
<i>Bjørn Lobben Røed</i>	30	Svenska sidan:
Det är aldrig för sent att bli en god berättare
<i>Anna Ljungkvist</i>
16	Det lille barnet (del 4)
<i>Michaela Glöckler</i>	32	Nyttige hjemmesider
20	Aspekter ved barnets utvikling,
9. Eksempler fra psykologien
<i>Frode Barkved</i>	33	Annonse
		34	Kalender

Bidrag til neste nummer
sendes til redaksjonen senest:
1. februar, 1. mai,
1. september, 1 november.

Adresse:
Mette Johannessen,
Birkebeinerveien 18,
2618 Lillehammer.

aarstidsbrevet@hotmail.com

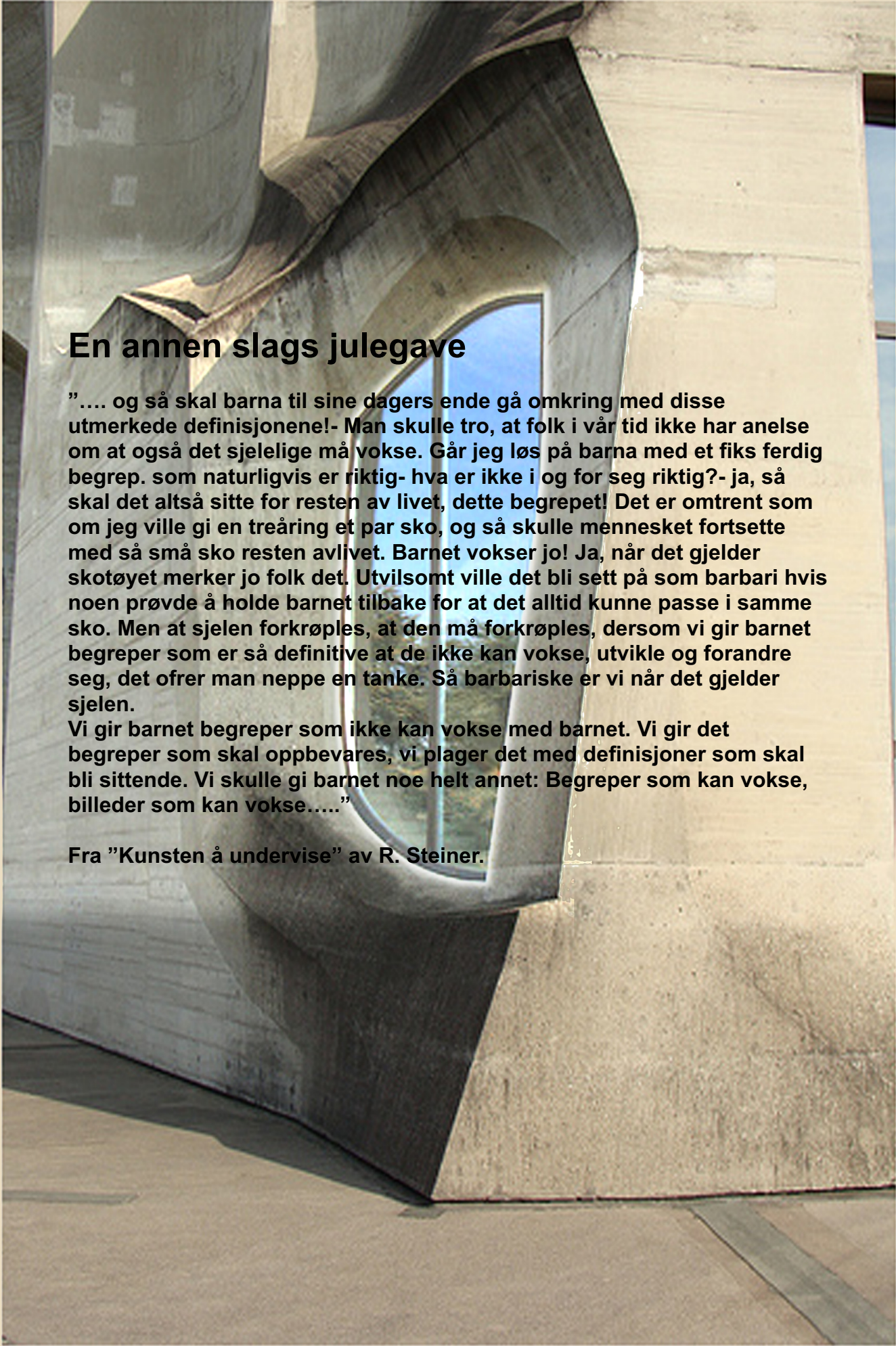
Telefon: 61278246/98836108

Abonnement:
Årsabonnement koster kr. 200.-.
Abonnementet løper til
oppsigelse foreligger.

Medlemskap i Steinerbarne-
hageforbundet inkluderer et
abonnement.

Stillingsannonser
for medlemsbarnehagene er
gratis.
For andre annonser: kontakt
redaksjonen.

www.iaswece.org

En annen slags julegave

".... og så skal barna til sine dagers ende gå omkring med disse utmerkede definisjonene!- Man skulle tro, at folk i vår tid ikke har anelse om at også det sjelelige må vokse. Går jeg løs på barna med et fiks ferdig begrep. som naturligvis er riktig- hva er ikke i og for seg riktig?- ja, så skal det altså sitte for resten av livet, dette begrepet! Det er omtrent som om jeg ville gi en treåring et par sko, og så skulle mennesket fortsette med så små sko resten av livet. Barnet vokser jo! Ja, når det gjelder skotøyet merker jo folk det. Utvilsomt ville det bli sett på som barbari hvis noen prøvde å holde barnet tilbake for at det alltid kunne passe i samme sko. Men at sjelen forkrøples, at den må forkrøples, dersom vi gir barnet begreper som er så definitive at de ikke kan vokse, utvikle og forandre seg, det ofrer man neppe en tanke. Så barbariske er vi når det gjelder sjelen.

Vi gir barnet begreper som ikke kan vokse med barnet. Vi gir det begreper som skal oppbevares, vi plager det med definisjoner som skal bli sittende. Vi skulle gi barnet noe helt annet: Begreper som kan vokse, bilder som kan vokse....."

Fra "Kunsten å undervise" av R. Steiner.

Steinerbarnehagene i Norge

Kjære Årstidsbrevsbrukere.

I Dagbladet forleden (11-10-'10, s.45) legger miljø- og utviklingsminister Erik Solheim fram en side ved barns situasjon i verden, som i og for seg er gledelig. Han viser til at verdens fattigdom er redusert med hele 50 % siden nittitallet og at 40 millioner flere barn har fått mulighet til skolegang i løpet av de siste ti år. Han hevder videre at mens 20 millioner barn døde i 1960, så vil "bare" 8 millioner dø i år.

Men bildet av en utvikling som går i riktig retning kompliseres av andre forhold som må taes med i betraktningen. Forskningsbaserte undersøkelser (WHO 2008) viser at barns mentale helse er truet i dag. Barnedepresjoner er et voksende problem, så også allergier, overvekt og andre stressrelaterte sykdommer, viser undersøkelser fra Alliance for Childhood (2009). I følge Sosial- og Helsedirektoratet (2007) framgår det at 15 til 20 % av norske barn har psykiske problemer, uten at man vet hvorfor. At dagens barn, verden over, står ovenfor psykiske og emosjonelle utfordringer blir i denne sammenhengen åpenbart.

Hvordan kan vi forstå dette?

I denne utgaven av Årstidsbrevet blir spørsmålet adressert i flere innlegg.

F. eks blir i Bjørn Vassness innlegg (s.26) den voksnes rolle i barnehagen tatt fram som avgjørende for lindring av stress. Han viser til den britiske psykologen Sue Gerhardt's bok "Why Love Matters", som legger for dagen en klar forbindelse mellom barns positive utvikling og den respons de får fra viktige voksne.

Også i Frode Barkved's artikkelserie (s.20) får vi et tydelig innblikk i den følelsesverden som omgir et lite barn, eksemplifisert bl.a. gjennom terapeuten Göran Grip's tidlige erindringer om sin mor. I tillegg hevder Michaela Glöckler (s.16), i sitt foredrag fra barnehagestevnet på Hedemarken (2008), at det uten en klar spirituell orientering vil bli vanskelig å sosialisere et barn på best mulig måte. Da kommer vi til å handle uten bevissthet om en eventuell større sammenheng. Dette er, i følge henne, utfordringen - å lære seg å gjøre alt på en mer bevisst måte.

Et pedagogisk system som undervurderer barns følelsesintensitet og som legger mer og mer vekt på det barn presterer, er ikke forenelig med et helhetlig menneskesyn og vil ikke kunne bidra til at barns oppvekstvilkår bedres.

Spørsmålet om hvordan vi møter barns behov på best mulig måte belyses fra flere sider i Årstidsbrevet denne gangen. Det er mange som har bidratt. Takk til bidragsytere!

Så stunder julen til - med alt hva det innebærer. Noen korte dager midt i den mørkeste tiden som berører oss i dypet. Vi fylles av noe som strekker seg langt utover den faktiske tiden og som likevel er helt reelt. Er vi heldige så fylles vi av barnslig lyst.

Gledelig Jul, steinerbarnehagenorge.

Vennlig hilsen fra redaksjonen,
ved Mette Johannessen.

Nytt fra styret

Kjære kollegaer!

Denne høsten har vi hatt en del aktivitet rundt flere punkter. La oss starte med det som kommer til å påvirke alles hverdag fra nyttår, nemlig rammefinansieringen. Interkommunalt samarbeid er sikret. Bestemmelsene om fordeling av kapitalkostnader er ikke tilfredsstillende. Barnehager med nye og dyre bygg kan komme til å slite.

- Enhver barnehage må sørge for et godt samarbeid med sin kommune og engasjere seg i hvordan fordelingsnøkkelen av tilskuddene blir.
- Forsøke å få til gunstige avtaler rundt kapitalkostnader
- Om nødvendig be foreldrerådet om tillatelse til å øke foreldrebetalingen.

Forskriftene og veileder er sendt dere og kortversjonen av det nye finansieringssystemet legges ved i Årstidsbrevet.

Vi har hatt møte med Steinerskoleforbundet ved Dag Øystein Nome om to ting:

- NORENSE
- Status for 1.klassepedagoger

NORENSE: i startfasen vil NORENSE prioritere forskningslitteratur til førskolelærer-utdanningen.

Status for 1.klassepedagoger: de er ikke lenger medlemmer av Steinerbarnehage-forbundet, da de er organisert under skolene.

Steinerbarnehageforbundet har et fagfokus, vi vil inspirere til den faglige utvikling.

1.klassepedagogene, som i følge godkjent pedagogisk plan skal praktisere steiner-pedagogisk barnehagepedagogikk, har behov for å være tilknyttet et fagmiljø. Bør ikke vi utvikle personlig medlemskap?

Hvordan sikre kvaliteten i 1.klasse og få garantert at pedagogisk plan brukes?

RSH starter nå en ny periode felles for lærer- og førskolelærerlinjen for å møte dette behovet. Steinerskolene må støtte deltagelse på Steinerbarnehageforbundets stevner for denne gruppen.

Ombudsordning, bistand i konflikter

Vi har hatt møte med Steinerskolenes ombudsordning med Cathrine Nordlie og Bjørn Brodwall og Steinerbarnehageforbundet kan knyttes til denne ordningen, noe styret ser på som et godt tilbud for barnehagene. Ombudsordningen har som mål å bidra med rådgivning og bistand for å løse oppståtte konflikter i steinerskoler og steinerbarnehager. Ordningen trer i kraft fra 1.1. 2011. Dere får bred orientering i eget brev. Advokat Bjørn Brodwall er leder.

Vi har hatt en fagdag med Førsteklasses! Fagdager for 1.klasse pedagoger.

Vi har hatt styrer/ lederkurs for steinerbarnehagestyrere 15. november.

Forbundets styre:

Grete Gulbrandsen (gretegul@gmail.com) er sekretær i 30 % stilling. Hennes engasjement varer til 2014. Grete arbeidet som førskolelærer fra 1973 i privat og offentlige virksomheter. Har vært 10 år i Steinerskolen som klasselærer, men ville tilbake til Steinerbarnehage. Hun er styrer på Linden Steinerbarnehage.

Björg Lobben Røed (lo-roed@online.no) er styreleder og arbeider opp mot steinerskoleforbundet, PBL og har 30 % stilling. Hun er innvalgt til 2015. Björg har arbeidet med steinerpedagogikk i over 25 år, både i barnehage og skole. Hun er styrer i Aurora Steinerbarnehage på Nesodden som hun startet 1990.

Mette Johannessen (aarstidsbrevet@hotmail.com) har 10 % stilling som IASWECE-representant og 20 % for å redigere og distribuere Årstidsbrevet. Hun er innvalgt i styret til 2017. Hun har arbeidet med steinerbarnehagepedagogikk i mer enn 20 år, både i Sverige og Norge. For tiden arbeider hun med 6-årsgruppen på Steinerskolen i Lillehammer.

Gro Løkken (groeland@online.no) fra Drammen er innvalgt til 2011.

Hun har i en årrekke arbeidet med helsepedagogikk i Sverige. De siste 14 årene har hun arbeidet i steinerbarnehagen i Drammen og har bl.a. startet ny barnehage der.

Det var 18 deltagere på styrerkurset. Vi hadde en innholdsrik dag og de styrere som var der ønsket oppfølging med to dager neste gang. Vi har gått gjennom driftsrammer i forhold til rammeplanen. Hva er særpreget for våre barnehager? Hva betyr vår formålsparagraf i forhold til det vi gjør? Vi hørte om hvordan styrerrollen kan være, erfaringer som styrer. Vi fikk lære om hvordan man kan skape et godt arbeidsmiljø og hvordan internkontrollen kan gjennomføres og forstås. Vi hadde besøk av Info Consensus med en jurist som gikk gjennom arbeidsavtaler, ansettelsesspørsmål og konflikthåndtering.

Overgang til felles nettadresse for alle Steinerbarnehagene: Tilknytting til et felles mailsystem. Flere barnehager er klare for igangsetting og Gottfried Straube setter opp bruksanvisningsinformasjon. snart. I første omgang er det styrer og evt. ped.ledere som får e-post adresse. Det vil koste 250kr. pr. adresse og kr.3000 for opprettelse totalt. Dette gjør at vi blir knyttet sammen i et sikret nettverk. Alle installerer Outlook 2007 eller nyere. Sigbjørn blir kontaktpersonen for barnehagene. Det er viktig at alle følger dette opp.

Det var litt fra styrets arbeid denne gang.
God førjulstid

Björg Lobben Røed
Styreleder.

Mari Rise Knutsen (mari.rise.knutsen@hotmail.com) fra Oslo er innvalgt til 2012.
Hun har arbeidet flere år i offentlig barnehage. Hun er steinerførskolelærer og har i flere år arbeidet som pedagogisk leder ved Eventyrbrua Steinerbarnehage.

Sigbjørn Hegland (sigheg@gmail.com) fra Stavanger er innvalgt til 2013.
er utdannet på deltidsutdanningen på RSH, ferdig 2007. Har arbeidet mange år i Bukkene Bruse, Stavanger, er nå styrer i Biå Steinerbarnehage, Stavanger.

Astrid Helga Sundt (astrid.sundt@gmail.com) fra Bergen er innvalgt som vara til 2013.
Hun tok master på RSH 2007. Har arbeidet mange år i Tryllefløyten og er nå styrer ved Eplekanten Steinerbarnehage, Bergen.

Hege Næsheim (hege@nexit.com), som arbeider ved Solrosen Steinerbarnehage i Oslo, er innvalgt som vara til 2012.

Caroline Alfsen Peterson (caroline@rshoyskolen.no), sitter i styret som representant fra førskolelærerutdanningen ved RSH.

Nytt finansieringssystem

for ikke-kommunale barnehager fra 2011

Björg Lobben

Rammefinansiering

Stortinget vedtok 16. juni 2009 forslag til nytt finansieringssystem for ikke-kommunale barnehager i en rammefinansiert sektor. Stortingets vedtak er basert på Ot.prp. nr. 57 (2007-2008) om lov om endringer i barnehageloven (finansiering av ikke-kommunale barnehager) og innstillingen fra Familie- og kulturkomiteen på Stortinget i Innst. O. nr. 103 (2008-2009). Stortinget vedtok i forbindelse med behandlingen av kommuneproposisjonen for 2011 at hovedtyngden av de statlige tilskuddene til barnehager skulle innlemmes i rammetilskuddet til kommunene, jf. Innst. 345 S (2009-2010) og Prop. 124 S (2009-2010). Forslag til ny forskrift om likeverdig behandling av barnehager ved tildeling av offentlige tilskudd ble sendt på høring 19. april med frist 31. juli 2010. Regjeringen har i statsråd 29. oktober 2010 fastsatt ny forskrift. Forskriften trer i kraft 1. januar 2011.

Nytt finansieringssystem for ikke-kommunale barnehager

Finansieringsmodellen omfatter private, fylkeskommunale og statlige barnehager (ikke-kommunale barnehager). Kommunen skal sørge for likeverdig behandling av alle barnehager i kommunen. Regjeringen varslet i forbindelse med statsbudsjettet for 2010 at den tar sikte på å oppnå likeverdig behandling gjennom en opptappingsplan over fem år. Inntil likeverdig behandling er fullt ut innfaset i statsbudsjettet, vil det gjelde overgangsregler.

Det kommunale tilskuddet

Det kommunale tilskuddet skal dekke kostnader til ordinær drift i barnehagen som ikke dekkes av andre offentlige tilskudd og foreldrebetaling. Det offentlige tilskuddet skal utgjøre samme prosentandel av den gjennomsnittlige offentlige finansieringen av tilsvarende kommunale barnehager som året før. Tilskuddet skal utgjøre minimum 88 prosent av det tilsvarende kommunale barnehager i gjennomsnitt mottar per heltidsplass. Kommunen har ikke plikt til å gi tilskudd per heltidsplass som overstiger det tilsvarende kommunale barnehager i gjennomsnitt mottar i offentlig finansiering.

Ny beregningsmetode for tilskuddssatser

Finansieringsmodellen er basert på at kommunen skal fastsette separate tilskuddssatser for drift og kapital:

- For drift skal det fastsettes én sats for små barn med heltidsplass og én sats for store barn med heltidsplass. Kommunen skal fastsette satsene separat for ordinær barnehage, familiebarnehage og åpen barnehage. Tilskuddssatsene for drift skal beregnes på bakgrunn av kommunens budsjetterte kostnader til drift av egne barnehager det enkelte år. Kommunen skal dessuten gi et påslag for administrasjon på fire prosent av det beregnede tilskuddet for drift. Kommuner som ikke har egne barnehager skal benytte nasjonale gjennomsnittssatser som departementet fastsetter. Kommunale barnehager med 25 pst. høyere driftskostnader enn gjennomsnittet for de kommunale barnehagene kan holdes utenfor grunnlaget for beregning av driftstilskudd til ikke-

kommunale barnehager.

- For kapital skal det fastsettes én sats per barn med heltidsplass, uavhengig av barnas alder. Tilskuddet skal dekke avskrivnings- og rentekostnader. Kommunen skal fastsette separate satser for ordinære barnehager, familiebarnehager og åpne barnehager. Tilskudd til kapital baseres på reelle gjennomsnittlige kapitalkostnader i tilsvarende kommunale barnehager. Kommunen kan velge å benytte nasjonale gjennomsnittssatser for kapital som departementet fastsetter. Kommunen kan velge å gi ekstratilskudd til kapital.

Kommunen skal utarbeide satsene i forbindelse med arbeidet med kommunens årsbudsjett, og satsene skal endelig fastsettes innen 1. februar i tilskuddsåret. Barnehageloven §14 fastsetter at inntil endelig vedtak er fattet, skal kommunen forskuddsvis utbetale tilskudd til de ikke-kommunale barnehagene.

De nye reglene innebærer at regnearkmodellen for utmåling av kommunalt tilskudd til ikke-kommunale barnehager som har vært i bruk siden 2004,

ikke vil bli oppdatert for 2011.

Reduksjon av kommunalt tilskudd

Kommunen kan redusere tilskuddene dersom barnehagen foregående regnskapsår hadde vesentlig lavere bemanning eller lønnskostnader per årsverk enn det som er vanlig i tilsvarende kommunale barnehager og eier av barnehagen budsjetterte med urimelig utbytte eller godtgjørelse for egen eller nærståendes arbeidsinnsats i barnehagen. Bestemmelsen er en videreføring av dagens regelverk.

Nasjonale tilskuddssatser

De nedenstående driftstilskuddssatsene benyttes av kommuner som ikke har egne tilsvarende barnehager, mens kapitaltilskuddssatsene også kan benyttes av kommuner som har egne barnehager. Satsene utgjør et utgangspunkt for beregningen i disse kommunene, kommunen skal også ta hensyn til beregningsreglene som er angitt under avsnittet "Det kommunale tilskuddet".

I kroner		Per time				Per heltidsplass	
Nasjonale tilskuddssatser	Drift, inkl. admin.	Kapital	Totalt	Drift, inkl. admin.	Kapital	Totalt	
Ordinære barnehager, små barn	79,8	3,6	83,4	172 400	7 800	180 200	
Ordinære barnehager, store barn	38,9	3,6	42,5	84 000	7 800	91 800	
Familiebarnehager, små barn	61,6	5,4	67,0	133 000	11 700	144 700	
Familiebarnehager, store barn	49,4	5,4	54,8	106 600	11 700	118 300	

The International Association for Steiner/Waldorf Early Childhood Education

IASWECE-hilsen

Det internasjonale steinerbarnehageforbundet ble grunnnet allerede for 40 år siden. IASWECE arbeider med å utvikle og fornye steinerbarnehagepedagogikken både gjennom formidling av forskning og konkret gjennom støtte til pågående initiativ. Vi møtes to ganger årlig med 27 representanter fra hele verden. Her blir situasjonen i hvert enkelt land presentert og mange oppgaver viser seg å være felles, uansett geografi. Det gjelder utdannelsen vår, spørsmål om 0-3-åringen, seksåringens situasjon i dag og alle utdanningspolitiske trender som begrenser pedagogers handlefrihet og som påvirker barns oppvekstvilkår uheldig. Gjennom samarbeid med andre organisasjoner og ved å stå som medarrangør ved internasjonale konferanser blir sentrale spørsmål som opptar steinerbarnehagene verden over, adressert.

I Ungarn

Under IASWECE-møtet i oktober, i Ungarn, besøkte vi Steinerbarnehage-seminariet i Budapest, som feirer 21 år, hvor vi ble vel mottatt og umiddelbart fikk føle steinerbarnehagene i Ungarn på pulsen. Finanskrisen har rammet landet, noe som merkes helt inn i den enkelte barnehage hvor foreldre og pedagoger strever med å få endene til å møtes.

Steinerbarnehagene i Ungarn tar bare inn barn som er over fire år og de har åpent utelukkende om formiddagen. Samme utfordring og behov for forandring møter de ungarske kollegaer nå som møtte norske steinerbarnehager for 10-15 år siden: utvidede åpningstider og barn under tre år på vei inn i barnehagen. Nå forventes en pedagogisk forandringsevne i møtet med foreldrenes endrede hverdag og en diskusjon om hvordan steinerpedagogikken kan møte dette var i full

gang.

I dag er det 50 steinerbarnehager i Ungarn, som opprinnelig ble startet av foreldre med sterk tilknytning til antroposofi. Mens foreldre i dag møter dette menneskesynet gjennom barnehagen. Høres dette kjent ut? Mange foreldre velger barnehagen for dens estetiske formgivning og for det kvalitetsleketøy som finnes der, mens tankegodset må tilegnes over tid og dette er blitt en utfordring for pedagogene. Steinerbarnehagene i Ungarn har et veldig godt rykte og barn med utviklingsforstyrrelser blir ofte henvist til steinerpedagogikken fra psykologisk helsetjeneste.

Det er en gjengs oppfatning at steinerbarnehagebevegelsen har vokst veldig fort og flere barnehager har måttet stenge underveis. De steinerbarnehagene som får offentlig støtte dekker 1/7 del av driften gjennom staten og det resterende betaler foreldrene. I kjølevannet av finanskrisen har det offentlige bidraget blitt redusert og barnehagenes dårlige økonomi har gjort det vanskelig for mange å kunne betale medlemskontingent til eget forbund. Derfor har situasjonen oppstått at flere steinerbarnehager i Ungarn står utenfor landets steinerbarnehageforbund.

Ungarn har hatt en representant i IASWECE siden to år tilbake.

Prosjekter

IASWECE støtter utdanning og videreutdanning av steinerbarnehagelærere i nesten hele Øst-Europa, samt i Kina, Kirgisistan, Kenya, Etiopia, India og i andre land. Man kan få tilsendt opplysninger (info@iasweve.org) om ulike IASWECE-sponsede prosjekter og samtidig be om foldere som utførlig beskriver flere av disse (eller PDF's så de kan trykkes og deles ut på julemarkeder og foreldremøter, for eksempel). På flere områder støtter IASWECE arbeidet i Sør-Afrika, som vi i Norge har fått et helt

nært forhold til gjennom innsatsen som Eldbjørg Gjessing Paulsen og Stjerneglimt Steinerbarnehage i Arendal gjør der (se referater i tidligere Årstidsbrev).

Konferanser

IASWECE er medarrangør for et internasjonalt steinerbarnehagestevne annethvert år (som i Brasil sist sommer) og hvert syvende år sammenfaller dette stevne med verdenslærerstevnet i Dornach. Dette stevnet for både førskolelærere og lærere, planlegges i samarbeid med Pedagogisk seksjon ved Goetheanum og går av stabelen 1-5 april 2012 (verdenslærerstevnet er 9-14 april). Begge stevnene har samme tema og vil ta for seg hvordan menneskets Selv/ego/ jeg-organisasjon integreres i vår organisme under ulike utviklingsstadier. Forslag til forberedende litteratur og studier finnes på www.paedagogik-goetheanum.ch

Samarbeidspartnere

For å kunne påvirke barns situasjon i dag samarbeider IASWECE med en rekke andre organisasjoner. EU-PLATTFORM (Quality of Childhood) er en slik arena der IASWECE som "speaking partner" er med å påvirke utdannelsespolitiske strømninger i Europa. Her innvites anerkjente forskere som gjennom sitt arbeid vil kunne påvirke og legge føringer for EU-parlamentets pedagogiske veivalg.

John Bennet's forskning, for eksempel har vært viktig i dette holdningsarbeid.

OECD ville undersøke hvilke komponenter det er, som under et barns oppvekst bidrar til at et samfunns konkurranseevne og økonomi(!) styrkes. Forskningen viser at barns frilek og stabile kontakt med voksne i tidlig alder fremmer den utvikling de var ute etter!! Det framgår av forskningsrapportene at et samfunns velbefinnende er avhengig av barns omgang med trygge voksenkontakter og at barns selvbilde er dårligere i rike land med store klasseforskjeller, enn det er i fattige land. For eksempel er barnedepresjoner mer utbredt i rike land med skjev fordeling av godene. Det ble også framhevet at et lands folkehelse henger sammen med barns T.V.-vaner (på samme måte som røykning). Disse forskningsrapportene kan kjøpes via IASWECE. Andre organisasjoner som IASWECE har et samarbeid med er for eksempel Eurochild, Alliance for Childhood,

Pedagogisk Seksjon og European Council.

IASWECE oppfordrer steinerpedagogiske initiativ til å spille på lag med andre pedagogiske initiativ og finne samarbeidspartnere, for med større tyngde å arbeide for å bedre barns oppvekstvilkår i dag.

Omstrukturering

IASWECE har vært registrert og hatt sitt kontor i Stockholm de siste årene, men da både Kristian Schneider, som har administrert kontoret og Geseke Lundgren som har koordinert flere oppgaver fra Sverige nå har tatt på seg andre oppgaver og skal slutte, er veien videre på dette punktet uklar. Men klart er det at flere står parat til å ta over oppgavene og at en eventuell flytting av kontoret ikke hindrer arbeidet i IASWECE videre.

Arbeidsmåte

Av flere grunner er arbeidet i IASWECE lærerikt, men måten vi arbeider på er spesielt fruktbar. Ringen av landsrepresentanter utgjør IASWECE's Council (råd) som i tillegg til å være et fornemmende organ og en høringsinnstans, også er et organ med beslutningsansvar. Slik blir IASWECE's Council en måte å arbeide på som står i motsetning til et organisasjonsarbeid med hierarkisk form, der styret har avgjørende makt. Denne arbeidsmåten innebærer derfor et aktivt engasjement og et større ansvar for den enkelte. I dette kollegium er det høyt i taket og stor arbeidsglede og vårt felles engasjement i steinerpedagogikk forener på tvers av kulturer og landegrenser. For de av dere som vil sette dere ennå mer inn i arbeidet som IASWECE gjør, er det bare til å ta kontakt

Vennlig hilsen Mette Johannessen
mette.johannessen@hotmail.com.

Tanker og betraktninger omkring seksåringen

Björg Lobben Røed.

Når man arbeider med barn er det som å være på reise i et annet land hvor man ikke helt forstår språket bestandig. Man kjenner på den vidunderlige stemningen og det vakre landskapet. Slik er det å være på reise og arbeide i barndommens land.

Det er høst og femåringene har blitt seks år og er førsteklassinger. Her i Aurora har vi alltid kalt det seksårsklubb og det er kanskje ingen grunn til å skifte ut navnet. Blant barna er det noe de har sett frem til som det største de kan oppnå i barnehagen, nemlig å oppnå denne alder som gir rett til å delta i denne klubben. Barna vet nok at det er første klasse, men det spiller ingen rolle for dem hva det heter. Det viktige er å høre med og få delta. Forventningene er store og spørsmålet kommer første dag etter sommerferien: "Når starter 6-årsklubben?" "Den starter snart", sier jeg. Men først skal barna få oppleve sine nye roller og det oppdager de ikke med det samme. Det tar en stund før det går opp for dem at seksåringene fra i fjor ikke er der mer. Etter den oppdagelsen er gjort, er det akkurat som om de må orientere seg på nytt og erindre hvordan de som var seks år gjorde. Det er liksom barna går gjennom en forvandling før de finner sin nye posisjon. Først da er de klare for sin første seksårsklubb!

En dag vinker jeg seksåringene til meg og hvisker: "I morgen skal vi ha seksårsklubb." Det er som det går et sus av forventning gjennom den lille forsamlingen. Ansiktene lyser mot meg. De spør: "Det er hemmelig, ikke sant?" Jeg nikker. Det var bekreftelsen de ventet på:

hemmelig, å hvilken fryd. De løper glade av sted og sier til den første de møter: "I morgen skal vi ha seksårsklubb, men det er hemmelig altså".

Neste dag er seksårsklubben et faktum og jeg hører fra foreldrene at de var meget forventningsfulle og hemmelighetsfulle da de stolte kom hjem og fortalte hva de skulle neste dag. Da kunne man ikke være borte, nei. Vi har et eget rom til seksårsklubben. Det er det første spørsmålet seksåringene har når de kommer inn gjennom døren neste morgen: "Når skal vi ha seksårsklubb?" "Etter frukten," sier jeg. Det er noe som alle vet når er.

Seksåringene står parate "etter frukten", endelig nå begynner det. Det er som om de for lengst har brettet opp ermene for et slag arbeid." Hva skal vi gjøre?", står som et lysende spørsmål i ansiktene deres. Jeg har valgt at vi skal sammen ta med oss forskjellige ting vi har bruk for til seksårsklubben, så jeg tar fram de nye forklærne som er innkjøpt til klubben og ber en bære dem. En annen får bære et helt nytt fargeskrin som bare er til for klubben. En annen får bære gullkartong. Noen sakser skal være med, litt lim, tråd, silkebånd osv. Alle får bære noe og så må tøflene være med. Nå er vi klare og på en lang rekke beveger vi oss over tunet til det magiske rommet. Skoene må settes pent side om side i gangen før vi går inn. Barna tar rommet i øyesyn og det er akkurat som de suger til seg form, farge og atmosfære.

Vi tar hverandre i hendene og jeg sier litt høytidelig "Velkommen til seksårsklubben".

Alle ser forventningsfullt på meg: hva nå? De får på seg hvert sitt nye forkle. Etterpå sier jeg at nå skal vi lage en medaljong som vi kan

gjøres med stor nøyaktighet. På den skal de tegne og etterpå kan de få skrive navnet sitt på, de som vil og kan, ellers gjør jeg det. Dette er et synlig bevis på at man virkelig er med i seksårsklubben. Jeg tar frem et skrin med helt nye fargestifter som bare er til for dem. Barna ser på de nye flotte fargene og alle sitter en stund og vurderer hvilken farge de skal begynne med. Det er helt stille. Det er med stort alvor de går inn for oppgaven. Ved å skape en høytidsstund rundt en så enkel ting arbeider barna på en inderlig måte og jeg ser hvordan hver enkelt legger sin største flid i dette. Medaljongen er liten, men de arbeider ganske lenge før alle ferdige. Alle tvinner hvert sitt flotte bånd og så kan medaljongen henges rundt halsen. Da har det nok gått nærmere tre kvarter. Vi har en stor kurv som det står skrevet seksårsklubben på, et fløyelsstoff pynter bunnen. Så sier jeg: " Dette er plassen for medaljongene våre til neste gang." Så må alle ta medaljongene på og prøve dem ordentlig og så tar vi hverandre i hendene og sier:

"Takk for i dag i seksårsklubben", og alle legger andektig medaljongene sine i kurven. Barna får ta av forklærne og henger dem på

knagger, kler på seg og løper glade ut. Det er akkurat som om de er innviet i et nytt liv. Så enkelt, så betydningsfullt. Det er bevisstheten og holdningen som den voksne bærer med seg som er avgjørende om det vi gjør sammen er betydningsfullt eller ikke.

Det er bevisstheten og holdningen som den voksne bærer med seg som er avgjørende om det vi gjør sammen er betydningsfullt eller ikke.

I denne beskrivelsen vil jeg prøve å vise dere hvordan seksåringen oppdager sin rolle som størst og det frydefulle i det å slutføre den første barndommen, på en måte. Det hemmelige, det som bare er for dem, det er seksåringen opptatt av. De smaker for første gang på en helt ny indre bevissthet om seg selv som individ. Dette rommet som bare er deres, som ikke bare er det fysiske rommet, men også det indre rommet, skal møbleres dette året.

De er på en måte suverene i barnehagen. De kan alt, de vet alt, men samtidig er det de som elsker å sitte på fanget, som er sårbare og små, som mer enn noen gang er avhengig av at den voksne kjenner dem og forstår og har sett hvem de er. Dette er en beskrivelse av hvordan den voksne vektlegger ting, for at barna skal forbinde seg.

PAULENE HANNA

Seksåringen og læringen

Seksåringen er bevegelse og motorikk. Det er som om de dette året utfordrer hele sin fysiske kropp og hvordan den skal testes og mestres alt fra de store og grovmotoriske bevegelser til det lille og innviklede finmotoriske. Man ser hvordan deres småbarnslubne kropp gradvis smalner og forandrer form. Tenner er et stort tema. Hvor mange tenner som er løse? Hvor mange tenner er nye? Og så videre. De første tennene ramler ofte ut tidligere enn i denne alderen, men det betyr ikke at barna er mer modne for det. Da er det ofte noe annet i den fysiske kroppen som ikke er helt ferdigstilt enda. Tennene er noe de studerer med stort alvor og hver tann som mistes i barnehagen må omstendelig pakkes inn i sølvpapir og legges et trygt sted så den ikke mistes før man kommer hjem og viser frem skatten. Et barn som har en løs tann er ikke helt tilstede, det er ofte slik at det sitter og rigger på tannen, føler med tungen, kan ikke spise helt osv, før den er ute. Det er viktig å få tid til å kjenne på dette. Det er en ny oppdagelse i forhold til seg selv. I denne alderen er det viktig for barna å lære kroppens muligheter og begrensninger. Hvor går egne grenser?

Seksåringene bygger opp eget selv bilde gjennom disse oppdagelsene. Det er som det kroppslige instrumentet finstemmes dette året slik at man er klar for et orkester hvor man kan spille sammen med andre og la dirigenten føre seg.

Seksåringen liker å skrive sitt eget navn, ofte mye tidligere også, det er noe forunderlig med barn og bokstaver, det er som noe magisk som våkner i dypet av dem selv. Vi som voksne må bare la de få lov på egne premisser og ikke forstyrre dem. Foreldre sier ofte: "mitt barn er tidlig ute", Trangen til å lære barnet mer, putte mer inn i hodene deres, er der. Men hold dette behovet tilbake, svar på det barnet ditt virkelig spør om, ikke det dere i deres forestilling tror det spør om!

Seksåringene liker motoriske utfordringer. Fingerstricking er en yndet aktivitet. De lager lange, lange bånd som vi måler etter hvert. Dette er en konsentrasjonsøvelse, motorisk prestasjonsøvelse, utholdenhetsøvelse og en opplevelse av hva som er kort og lang gjennom opplevelsen av det.

Søm og håndverk. Det er også øvelser i det finmotoriske

Veving

Ski og turgåring

Snekring

Tauhopping, kordineringsøvelser

Praktisk arbeid og dyrestell, omsorg for mindre barn.

All læring som går gjennom handling, det gjørende, setter seg i deres, vi kan si, fysiske hukommelse. Kroppen erindrer.

Alle disse tingene er med å fremme deres utvikling og gode muligheter for læring. For å ta imot læring må man først ha et godt hus å bo i.

Leken og seksåringen

Det er fredag ettermiddag og det er januar og bitende kaldt ute. Den gode duften av varm hjemmelaget pizza henger enda i luften og alle kjenner på den varme, hyggelige fredagsstemningen. Vi bestemmer oss for å være inne alle sammen og alle har sine gjøremål. Jeg tar fram de nyfargede silkesjalene som jeg farget med noen av fem- og seksåringene på formiddagen. De skal fikseres med varme og jeg stiller strykebrettet midt i lekerommet og stryker sjalene glatte og fine. Det varer ikke lenge før en jente på seks år og en gutt på nær seks år kommer bort til meg og spør om sjalene snart er ferdige. "Snart", sier jeg, "er de klare." Sjal etter sjal strykes ferdig og blir straks hentet inn av disse to barna. Hver gang de henter et nytt sjal er utkledningen blitt mer fullstendig. Gutten har fløyelskappe på, et gult silkesjal på hodet og en vrent hatt oppå der igjen. Gullkronen på toppen av dette. Jenta har på seg silkekapper både foran og bak og et nystrøket rosa sjal over hodet og en gullkrone på toppen av hodet. Etter hvert er det flere barn som blir iført nye sjal i regi av disse to seksåringene. Tilslutt er det ikke flere sjal igjen og jeg sier at dette er det siste. Det er stor aktivitet i lekerommet, akkurat som om det skal skje en stor hendelse. Plutselig kommer en annen seksårig gutt bort til meg. Han er iført en veske over skulderen full av kaplaklosser og har en rund vedkubbe i hånden. Han sier til meg: "Vil du ha billett til forestilling på kongens slott?" "Ja det vil jeg gjerne", sier jeg. "Da må du ha billett og stempel", sier han. Han gir meg en kaplakloss og trykker trekubben ned på den som om han stempler. Jeg spør hvor jeg skal

sitte og når det begynner. Da ser han litt usikker ut og løper bort til den seksårige jenta med krone og hvisker noe til henne. Hun tar beslutsomt styringen og kommer bort til meg og sier: "Det er på slottet til kong Harald og dronning Sonja. Jeg er Sonja", sier hun litt lavt og hun nikker mot han med vrent lue og sier at han er kong Harald. Forestillingen begynner om 20 minutter. "Men hvor skal jeg sitte?" sier jeg. Hun ser litt rundt seg som om hun oppdager at det ikke er gjort i stand enda. Hun skynder seg bort til kong Harald og hvisker til ham. Han får opp farten og får med seg han med billettene og krakker og stoler blir satt i en rad på en, to, tre.

Nå blir jeg henvist til en plass å sitte på. De har lagt på en ekstra pute på stolen til meg også. Stendere blir plutselig flyttet på som en liten teaterscene og dronning Sonja arbeider intenst bakom forhenget for å sette opp et lite bordspill. Imens kommer kong Harald bort og spør om jeg vil ha noe å spise og drikke mens jeg venter. Det vil jeg jo gjerne og spør hva som finnes på menyen. Nå er det imidlertid slik at flere av de mindre barna har blitt oppmerksom på begivenhetene og blander seg ivrig inn med tilbud om å lage maten. Kong Harald fordeler oppgavene raust til sine undersotter og snart er hele barnegruppen involvert i samme leken. Jeg får mye og god servering, men prisen er høy så jeg sier at jeg har ikke mer penger igjen. Da tar kong Harald skjeen i egen hånd og sier han kan lage noen penger til meg. Han setter seg ved tegnebordet og tegner penger og klipper ut til meg. Dette blir flere femåringer også inspirert av og snart er det flere som lager penger. Han med billettene får også mer å holde styr på og oppretter en billettbod sammen med en femårig gutt. Forestillingen lar vente på seg og jeg spør når den starter etter flere kopper kaffe, sjokoladekaker, pølser osv. Jo, det er straks får jeg høre. Lyset blir slått av og på noen ganger. Kong Harald forkynner at det er forestilling og at man nå må ta plass. Vips er det som om alle er der, tar plass på krakker som er satt frem og sitter der og venter. Billettmannen får mye og gjøre og alle får billetter og stempel. Noen får også penger for sikkerhets skyld. Kong Harald og dronning Sonja er bakom stenderen og kong Harald sitter på en høy krakk og snur og vrir på lampen med stort alvor. Så begynner det. Teppet blir rullet godt opp og der står det et fiks ferdig lite bordteater. Dronning Sonja begynner eventyrfortellingen sin lavt og konsentrert. Publikum følger intenst med. Historien har en

tydelig begynnelse og en rød tråd gjennom hele historien og en slutt. Det er det ingen tvil om. Så er forestillingen over. Dronning Sonja slipper ned teppet og kong Harald slår på lyset og det er pause.

Nå er leken på en måte over.

Med denne beskrivelsen vil jeg vise dere hvordan seksåringen evner å holde en rød tråd gjennom en lek, hvordan de har sterke forestillinger om hvordan det hele skal foregå, hvordan de inspirerer og tar med de yngre barna, hvordan de er forbilder og støttespillere for dem. De har en ny type sosial bevissthet som ikke en femåring har på samme måte. Det er som barna næres og vokser i dette at de er en del av en gruppe barn i ulik alder. Det er som en signingsferd pågår dette året og til slutt, når kronen sitter på hodet, er noe avsluttet og et nytt kapittel i livet begynner med helt nye oppgaver som man da er moden og forberedt til. Neste syvårsperiode på skolen.

Noen glade tekster og tanker fra
Björg Lobben Røed

PAULENE HAI

Det lille barnet

del 4

Michaela Glöckler

Denne nedtegnelsen og oversettelsen er basert på et video-opptak av foredragene, som ble holdt på engelsk.

Jeg var ikke selv til stede, så jeg har kun forholdt meg til video-opptaket.

Det er ikke alltid like lett å høre hva som sies på grunn av støy (hosting og lignende), men i det store og hele bør det meste være korrekt.

Jeg tilkjennegir umiddelbart at jeg ikke har inngående kjennskap til antroposofisk litteratur, så det er mulig jeg har brukt nye eller andre ord der det allerede finnes et etablert norsk vokabular. Mitt håp er at det likevel er forståelig ut fra sammenhengen. Det er også lagt inn noen fotnoter der jeg har funnet det naturlig.

Jeg har forsøkt å være så tro som mulig mot originalen, og har ikke gjort noen bevisst omarbeidelse av det som sies. Det er derfor en god del innskutte bisetninger, slik det vanligvis er i muntlig fremstilling. Oversetter Gudbrand Aasen.

Tre foredrag (i sammenlagt 8 deler) fra barnehagestevnet på Hedemarken, 2008.

Det tredje punktet er; jeg kommer nå tilbake til Offerus, er å tjene tidsånden¹. Steiner ønsket at vi som Steinerskolelærere skulle være i tjeneste for vår egen tidsånd. At vi forstår hvilke skritt i menneskeheten utvikling vi må ta i dag. Menneskehetens utvikling er lang, vårt liv er kort, derfor trenger vi store spirituelle og esoteriske tradisjoner for å utvikle en menneskehets bevissthet.

Goethe sa: " Hvis jeg ikke tenker minimum tre tusen år tilbake, og tre tusen år frem, kan jeg ikke være et bevisst menneske."

Så dette er tidsåndens kvalitet. Vi trenger

virkelig å gjøre det.

Og hvis dere gjør dette kjære venner, så kommer dere tilbake til tidligere kulturers epoker, menneskehetens kulturelle utviklingstrinn i løpet av 2160 år.

Vi kan stille spørsmålet; hva blir menneskeheten utfordret til å lære i dag? Det var det Christofferus ble utfordret til, eller utfordret seg selv til å lære. Derfor endte han opp der vi avsluttet i går, søkende etter Kristus, søkende etter humanitetens ånd, som han kan tjene i en viss tid. Han ender opp ved elvebredden, bringer folk frem og tilbake over elven, fordi vannet på dette stedet er så urolig at folk ikke kan bruke båt.

Dette er det vidunderligste bilde på terskelen til den spirituelle verden. Man må

gå på sine egne ben, eller man blir båret. Det er slik vi alle blir båret når vi går gjennom fødsel og død. Da blir vi båret av naturen, vannet frakter oss.

Men bevisst er det som Christofferus, som virkelig ønsker å utvikle en terskelbevissthet og drar frem og tilbake og forsøker å orientere seg. Hva er den spirituelle verden, hva er sansenes verden?

En dag, midt i vannet, får han denne innvielsesopplevelsen. En natt han ligger og sover i huset sitt, hører han noen rope fra elvebredden: "Ta meg til den andre siden". Når han går ut ser han et lite barn stå der. Han lurte på hva barnet gjør ute alene på natten, men han tar det på skuldrene og begynner å krysse elven. Da han er midt ute i elven kjenner han tyngden fra dette barnet, som om det var tyngden av hele menneskeheten. Det kjennes ut som han skal segne under byrden, vannet stiger og han er nesten klar til å dø. Da spør han barnet: "Hvem er du?". Barnet svarer: "Jeg er den du søker". Han får denne følelsen av innvielse, av å ha møtt humanitetens ånd, den mektigste herre han kan tjene. Han gjenvinner sin fulle styrke, kan bære barnet over til den andre siden av elven, og har en endret bevissthet.

I vår tid kan og må denne humanitetens ånd selvfølgelig integrere og fordøye all den ondskap og destruksjon som er synlig i vår tid. Det er hva Rudolf Steiner sier er den indre esoteriske hemmelighet i den moderne tid, i bevissthetssjelens kulturopoke² den globale epoke vi er inne i: å lære å kjempe med det ondes problem, å lære å forstå det ondes misjon.

Da Steiner ble spurt om hva som er det ondes mening eller misjon, pleide han å svare: "Ikke at vi gjør det, men at vi blir våkne for det gode".

Det ondes hensikt er at vi våkner opp for det gode. Desto mer vi gjør det onde, desto større er behovet for oppvåkning. Ødeleggelsenes omfang er likt vår sløvhets omfang.

Når man ser tilbake på tidligere tiders kulturelle epoker, så hadde de andre gåter å kjempe med. Dette var i den forrige kulturopoke, der Kristus inkarnerte. De hadde dødens gåte. Hele denne store tidlige

kulturelle epoke hadde sin innvielse, ikke gjennom konfrontasjon med det onde som vi har det i dag, i dag blir vi innviet ved å konfrontere oss selv med det onde, men ved å bli konfrontert med noe av døden.

Går vi tilbake til det gamle Egypt, så ble man der innviet ved gåten omkring sykdom og helse. Det var gåten om alkymi, ordet som kommer fra Arabia, og som kjemi også stammer fra. Kunnskapen om substans og kraft. Man ble innviet ved å ta visse dråper, arbeide med substansene, og lærte for første gang hvordan man kunne håndtere helse og sykdom. Før dette trengte ikke menneskeheten å kjempe med sykdom og helse på denne måten. Den sto fortsatt under en åndelig ledelse og trengte ikke å kjempe med sykdom på den måten vi har gjort det siden den Egyptiske epoke, der vi har de første dokumentasjoner på medisin.

Når vi går enda lenger tilbake, til de veldig gamle kulturelle epokene, kommer vi til gåten om tenkning. Denne var i senteret av mysteriene.

Man ble innviet ved en individuell tilnærming til spiritualiteten gjennom kraften til matematikk og logikk. Menneskeheten lærte å tenke.

Og helt i begynnelsen var det gåten om inkarnasjonen som sådan.

Alt dette må til en viss grad være rundt oss og bak oss, når vi i det daglige arbeidet med barn og foreldre ønsker å utvikle en generelt menneskelig utviklingsorientert holdning.

Hvordan ønsker vi å utdanne et barn? I hvilken verden vi vil plassere et barn? Hvordan ønsker vi å sosialisere et barn på best mulig måte i dag?

Hvis vi ikke har en klar spirituell orientering kan vi ikke gjøre det, vi kan bare handle, men ikke på en bevisst måte. Dette er utfordringen, å lære å gjøre alt på en mer bevisst måte.

Derfor har vi selvsagt problemer. Ikke de samme problemene som alle andre mennesker har. For om du ønsker å gjøre noe på en så bevisst måte som mulig, men ennå ikke har denne bevisstheten, så gjør du bare noe som en vis person har sagt. En ny sans for autoritet kommer. Da blir Steiner-systemet den store autoritet. "Det skal du ikke gjøre!" "Dette har du lov til å gjøre". Fristelsen

til å bli dogmatisk er et problem. Den andre ytterligheten er å droppe all dogmatisme, autoritet, Steiner, og gjøre hva du vil. Følelsen: "Dette er meg, dette er steinersk, ". Alt blir relativt, vilkårlig, på mitt nivå, og må orientere seg etter meg.

Disse to ekstreme ytterpunktene med autoritær dogmatisme på den ene siden, og vilkårlighet på den andre siden, er polariteten mellom Lucifer og Ahriman. Lucifer vil at vi skal gjøre alt riktig, og hvis vi alltid følger autoritetene er vi på den sikre siden.

Ahriman vil at vi skal ha det komfortabelt, gjøre narr av de som streber, og halvbevisst elske destruksjonen.

Vi befinner oss mellom disse to fristelsene, og desto bedre vi forstår dette, desto lettere kan vi finne våre veier. Dette er slutten på historien om Christofferus for oss, og nå ønsker jeg med denne bakgrunnen å gå over til et av de spørsmålene dere har stilt. Takk for at dere har kommet med disse virkelig gode spørsmålene!

Jeg vil si noe om det å møte foreldrene, samarbeid med foreldrene og betydningen av et godt samarbeid med foreldrene.

Gjennom alle årene jeg jobbet som barnelege og skolelege før jeg reiste til Dornach, er min viktigste erfaring å møte foreldrene i den store utfordringen å håndtere livet. At de gjør denne innsatsen; å føde et barn, det må vi beundre. Det er de som kommer med barna, ingen andre!

Så først av alt, en stor respekt og takknemlighet for at de kommer til oss med det mest dyrebare de har; sine barn.

For det andre; de kommer til oss med barna fordi vi er de profesjonelle. De stoler på at vi gjør det beste for barna. De er ikke de profesjonelle, så vær så snill å aldri ha den fordommen at de vet ikke hva som er best, men de prøver å gjøre det beste, de ønsker det beste. Men de er ikke profesjonelle. Forhåpentlig vil det være slik om femti år, at det å være forelder er en profesjon, verdsatt og godt betalt, da har vi en annen tid. Men jeg tror lidelsen må pågå ennå en stund før styresmaktene våkner opp.

Vi lever ennå i en tid der de fleste som får barn ikke kan ta seg av dem ordentlig, fordi de ikke har nok kunnskap, tid eller

penger. Derfor bytter vi arbeid, og vi er de profesjonelle som tar oss av dem på best mulig måte.

Så ut fra min erfaring ønsker foreldre å bli elsket av oss, respektert av oss, verdsatt av oss, fordi de gir oss brød og penger som vi ikke har. Vi lever av disse foreldrene som må tjene penger og ikke kan ta seg av barna, eller som ikke har hatt sjansen til å lære hvordan man gjør det riktig, slik vi har.

Man må huske dette så mye som mulig, slik at allerede det første møtet er fylt av respekt og takknemlighet. Ikke av kontroll og "Har dere TV hjemme?" Kan du ikke ha barnet hjemme tre timer ekstra, for seks timer er det maksimale vi kan tolerere for et barn i den alderen" "Forsøk hardere" og lignende. Jeg vet ikke hvor dette kommer fra. Det kommer ikke fra Steiner. Han sa." Jeg skulle virkelig ønske at vi kunne begynne med de veldig små barna". Det er det jeg har lært fra Steiner. Ikke dogmatiske regler: "Fra nå av er det kun tillatt å ..." Slik kan det ikke være! Og hvorfor ikke? Fordi livet er... livet.

Det finnes mødre som gjorde sitt beste for barnet ved at de ikke tok abort. La dem komme! Og så stopper forbindelsen fordi deres liv ikke tillater dem å gå videre. Det er en moderne skjebne. De mest moderne barna i klassen er de som er adoptert. Derfor snakker vi så fint om Moses i tredje klasse, fordi man kan bli Moses som et adoptert barn. Er ikke det en flott historie? Dette barnet som ble lagt i en kurv på elven for å unngå å bli drept, og så vokste opp hos totalt fremmede mennesker. Han ble leder for sitt folk.

Så det å leve med flere bilder som dette, og å individualisere utviklingen.

Det finnes ikke regler lenger slik man hadde dem i tidligere tider. Det er slik i moderne tider at vi må søke i de helt spesielle omstendighetene til hvert enkelt barn. Hvis det er en mor som bare føler det bra hvis hun kan levere barnet veldig tidlig om morgenen, kanskje til og med en time før barnehagen åpner, så kanskje du kan finne noen i nærheten som kan ha dette barnet en time før barnehagen åpner. Slik at denne moren kan være tilfreds. Gjør det mulig, bli inspirert. Bruk ressursene i nærheten, og

ikke kom med en moralpreken om at å levere barnet klokken åtte om morgenen, ikke er godt for barnet. Hvem tjener du med det? I hvert fall ikke moren og dette barnet. Bare din egen selvaktelse, og du viser hva du har lært. Det er selvfølgelig bra for barnet å være hjemme, men dette er ikke riktig tid og sted.

Dette kjære venner, er definisjonen på det onde. Meningen med det onde er å lære å gjøre det gode. Men definisjonen på det onde, er å ha det gode på feil plass. Det er bra å rive et hus når du ønsker å bygge et nytt og bedre. Da har du en destruktiv kraft på riktig sted, og det er en god ting. Eller hvis du kutter opp mat, så er kniven en god ting på riktig sted. Men hvis du kutter over strupen på noen, så er det en god ting på feil sted!

Det å vite hva som er bra for barnet er absolutt riktig og godt. Men hvis du misbruker all denne kunnskapen på feil sted, så kutter du morens strupe, på sjeleplanet. Hun kan ikke puste lenger, hun føler seg skyldig i stedet for bra.

Så den første regel jeg lærte, var å møte foreldre som de er, med respekt. Å se det voksne barnet i dem. Å spørre dem om hvorfor de stoler på deg? Hvorfor de bringer barnet sitt til deg? Og så være takknemlig, og si "Jeg skal gjøre mitt beste, og la oss for all del ha god kontakt" Da har du grunnlaget for å spørre: "Kunne jeg få se barnets hjem? Jeg vil veldig gjerne kjenne barnets omgivelser godt, fordi desto mer kan jeg følge dette opp i barnehagen, og desto bedre kontinuitet for barnet." Da vil du ikke bli møtt som en kontrollør når du besøker foreldrene, du vil bli møtt som en venn. Du vil bli møtt som en som har genuin interesse for barnet og familien.

Så har du det gode objektive blikk. Hvordan er omgivelsene? Er det for eksempel en mobiltelefonmast rett i nærheten, og barnehagen er 10 kilometer unna? Da vet du allerede at hver time barnet er i barnehagen er en beskyttelse, bare ut fra stråling.

Men hvis barnehagen ligger i nærheten av en slik installasjon burde dere flytte. Eller forsøke å debattere. Og hvis det ikke er mulig, så må du være en *enda* bedre person.

Det er alltid balanserende krefter. Desto mer et barn angripes av omgivelsene og

sivilisasjonen, desto mer må vi balansere ved reddende ressurser, ved å gjøre det best mulige.

Studer de individuelle omgivelsene til et barn, og la det inspirere deg til å finne den beste plassen for dette barnet i din gruppe.

Spørsmålet dere stilte var: "Hvordan arbeide med foreldrene?"

Jeg vil si; med respekt, som partnere, som tjener for foreldrene, å tjene deres behov og ikke omvendt, ikke få dem til å tjene deg. Og når tilliten virkelig er bygget opp, at dere har en åpning en til to timer i uken der dere deler pedagogiske spørsmål med de som er interessert. Ikke bare foreldrene, gjør det åpent for alle i byen/bygda. Ha alltid en liten pamflett: "Åpen pedagogisk kveld", der dere lister opp temaer dere eller andre ønsker å diskutere.

En barnehage burde være et lite kulturelt lyssenter, der man alltid kan bli opplyst selv om det bare er en time i uken. Bare en liten dialog med fem mennesker, noen ganger tjue, en gang femti, en annen gang tre. Gjennom denne dialogen blir du vis, mer fleksibel og tolerant. Det gode ønsker å individualisere, og gjennom deg møte det gode sted. Det onde ønsker også å komme på riktig sted gjennom deg. Desto mer du lærer gjennom livet, og du kan bare lære dette gjennom livet, desto visere blir du.

¹ The spirit of the time

² Consciousness -soul cultural epoch

Christian Krohg, Sovende mor

ASPEKTER VED BARNETS UTVIKLING.

Belyst gjennom syvårsperiodene.

Frode Barkved.

9. Eksempler fra psykologien.

*Med vennlig tillatelse av forfatteren vil vi gjengi
Frode Barkveds "ASPEKTER VED BARNETS
UTVIKLING" i atten avsnitt.*

På det psykologiske området er dette blitt grundig arbeidet med og undersøkt siden Sigmund Freuds tid. De siste års forskning på småbarn har for eksempel kommet frem til at selv helt små barn er observante og aktive samspillpartnere. Allerede som spedbarn kan de sine foreldre utenat.

"Babyer merker fort om foreldrene er tilgjengelige eller ikke. De lærer seg ansikts – og kroppsspråket til moren, og oppfatter mye mer enn vi tror", viser forskningen.¹

På dette området har psykoanalytisk praksis mange interessante erfaringer å komme med. Det er for eksempel en kjent sak at mange pasienter på et visst punkt i analysen kan komme inn i en fase hvor de gjenopplever stemninger og sterke følelser fra barndommen.

Psykologen og forskeren Harald Schelderup beskriver hvordan følelsene hos pasienten (analysanden) for en stor del kan komme i infantil form, og ofte med så stor styrke at det kan komme til svære krisetilstander. Disse krisene, sier han, kan være av forskjellig art og domineres av ulike følelser: angst sinne og opprør, skuffet kjærlighetslengsel og ydmykelse.

Han skriver:

"Det kan komme en eiendommelig *opplevelse av å være liten*. Det virker ikke som en vanlig erindring fra tidlig barndom, men som en aktuell, følelsesmessig gjenopplevelse."

Som eksempel refererer han en skildring

som en pasient selv gav av en slik opplevelse:

"En dag jeg hadde gjort fremskritt (i analysen) slappet jeg litt av hjemme. Da kom det over meg en sterk angst. – Jeg følte meg selv av størrelse som et ett års barn, og var vanvittig redd for å bli slått. Etterpå undret jeg meg over at jeg hadde kunnet føle meg så liten og hjelpeløs, og at det kjentes som om kroppen også var et lite barns"

Schelderup beskriver et vanlig fenomen innenfor analysearbeidet, nemlig den såkalte "overføringen". Det som skjer er at analytikeren blir en personifikasjon av de skuffende og hemmende hendelser som har ført pasienten inn i for eksempel en nevrose. Med dette som bakgrunn er det interessant å høre slutten av pasientens erfaring, der hun henvender seg direkte til analytikeren:

" – Det som slo meg ... var hvor uimottakelig for fornuft man er i en slik panisk angst. Sett fra mitt angstsynspunkt så er De (analytikeren) voksen, De kan alt, bestemmer alt og gjør det De vil ... De har overtatt min mors rolle, og bestemmer om jeg skal eksistere eller ikke. Når jeg får en slik angst da skal jeg ikke eksistere... I den veldig opprørte tilstanden jeg var i, ble jeg helt forandret. Jeg følte at følelseslivet mitt har vært et vettskremts barn. Jeg har bare vært utstyrt med et voksent skinn. Alt har vært utenat lærte ord og bevegelser."

En annen pasient sa:

"Det er så underlig å oppleve seg selv som så ganske liten, - før en kan tenke. En bare er, helt avhengig av mor. Aldri før i analysen

har jeg opplevd meg slik som liten, ikke før nå i det aller siste.”²

Det som interesserer oss i denne sammenhengen er den følelsesintensiteten som det helt lille barnet har. Man kan som voksen lett komme til å glemme at det forholder seg slik. Dersom vi vil ta barnets opplevelsesmåte på alvor, kan vi ikke stille vår *egen* opplevelsesmåte i sentrum. Som voksent menneske kan vi ta avstand, vi kan betrakte uten å bli ett med det vi betrakter. Derfor er det også mulig for oss å gi uttrykk for noe vi ikke mener. Vi kan ”late som” i det vi kan formidle noe intellektuelt som vi følelsesmessig ikke står inne for. Dersom det lille barnets opplevelsesart er så intens som det vi har beskrevet, vil det også helt direkte oppleve det vi som oppdragere *egentlig* formidler, og ikke det vi later som om vi formidler.

Legen og terapeuten Göran Grip har bearbeidet sine barndomsopplevelser meget grundig, og skriver om hvor sterk han opplevde kjærligheten mellom ham og moren i det moment han uttalte sitt første ord. Han beskriver det som et øyeblikk av total nærhet. På grunn av morens sterke og ekte kjærlige respons følte han at han fantes, og hadde en plass i tilværelsen. Når derimot faren kommer hjem blir det annerledes:

” Det raslet av nøkler i døren og far kom hjem fra arbeid. Mens mamma fortalte ham at jeg hadde sagt mitt første ord strømmet ennå kjærligheten mellom oss, og når hun fortalte om selve ordet og gjenopplevde sin lykke, følte jeg hvordan det strømmet over til meg. Hun ba meg si det jeg nettopp hadde sagt.”

Etter at han så har sagt ordet høyt vender han seg kjærlighetsfullt til faren:

” Far kom fram til oss, og jeg vendte meg mot ham og strekte min kjærlighet og min lykke mot ham også. Ingenting skjedde. Jeg fikk ikke noe svar. Det var tomt i ham. Tyst. Forundret dro jeg meg tilbake. Jeg så på ham. Han smilte mot meg. Han var glad. Han var velvillig. *Men det fantes ingen kjærlighet.* Det å si mitt første ord til ham ble ikke en kjærlighetshandling. Det ble bare til en prestasjon, en oppvisning, noe som jeg – og han – kunne være stolte over. Mellom ham og meg fantes det ikke noen kjærlighet. I forhold til ham var jeg bare flink.”³

En som grundig har fulgt opp denne tematikken er den sveitsiske psykoanalytikeren Alice Miller. Hun påpeker hvor lett vi som foreldre og oppdragere overfører egne barndomssår til våre barn. I en sammenheng skriver hun om sine erfaringer og undersøkelser angående mor – barn forholdet, og tar utgangspunkt i forlatthetsfølelsen. Vel og merke, sier hun, ikke den sinnsstemningen et voksent menneske kan ha som føler seg ensomt, og av den grunn sluker tabletter eller stimulerende midler, går på kino, oppsøker kjente eller bruker telefonen uten grunn for å slå en bro over ”tomrommet”.

Nei, Miller sikter til det lille barnets opprinnelige følelse når det ikke har alle disse avledningsmulighetene og opplever at dets språklige eller førspråklige meddelelser ikke når frem til moren. Om det blir slik, legger hun til, er det ikke fordi moren er slem, men fordi moren selv har narsissistisk underskudd og nødvendigvis har behov for å bruke barnet sitt som ekko.⁴ Hun, moren, er nemlig selv i siste instans et barn på jakt etter et objekt til sin egen disposisjon.

”Og hvor paradoksalt det enn kan virke: *Et barn står til disposisjon.* Barnet kan ikke løpe fra en, slik ens egen mor en gang gjorde. Et barn kan man *oppdra til å bli slik en helst vil ha det.* Hos barnet kan man skaffe seg respekt, man kan betro sine egne følelser, man kan speile seg i en annens kjærlighet og beundring, man kan føle seg sterk – og man kan overlate ungen til et fremmed menneske hvis det blir for mye. Endelig føler man seg i oppmerksomhetens sentrum, for barneøynene hviler på moren for hvert skritt hun tar. Hvis en kvinne i sin tid måtte undertrykke og fortrenge alle disse behovene hos *sin* mor, kan hun være aldri så opplyst og ha aldri så god vilje og viten om hva et barn trenger, men likevel la seg styre av sin egne dypt ubevisste behov i samværet med egne barn. Dette merker barnet tydelig og gir snart opp å gi uttrykk for sine egne vansker.”⁵

Slik Alice Miller i denne sammenhengen beskriver forholdet mor – barn, vektlegger poeten Robert Bly i en annen sammenheng forholdet far – sønn. Han har vært spesielt opptatt av å gi en kulturdiagnose for dagens amerikanske gutter og menn. Bly bygger på psykologen Carl Gustav Jung som beskriver

veien fra gutt til mann i fire faser.

Vi skal kort se på to av dem:

I den første fasen handler det om å knytte seg til og bryte med mor.

Denne fasen starter ideelt med fødselen og pågår til gutten er et sted

Uten selvoppdragelse og selverkjennelse vil man, uten å ville det, stadig stå i fare for å oppdra sine egne barn og elever, ut fra uavklarte forhold i ens eget liv.

mellom åtte og tolv år. Bly tror at amerikanske menn oppnår et tilfredsstillende bånd med sine mødre. I følge ham får de kjærlighet, beskyttelse, omsorg, ros, samtale, nærhet og veiledning. Problemet er heller atskillelsen. Han påpeker at de fleste menn ikke har brutt med sin mor, og fordi mannen ikke er ferdig med dette stadiet, blir han ute av stand til å knytte dype bånd både med menn og med andre kvinner. Det å ikke bli ferdig med denne fasen, drar, i følge Jung, en lei konsekvens etter seg; nemlig at mannen da vil fortsette å behandle sin mor og *alle andre kvinner* med en blanding av underkastelse og dyp aggresjon.

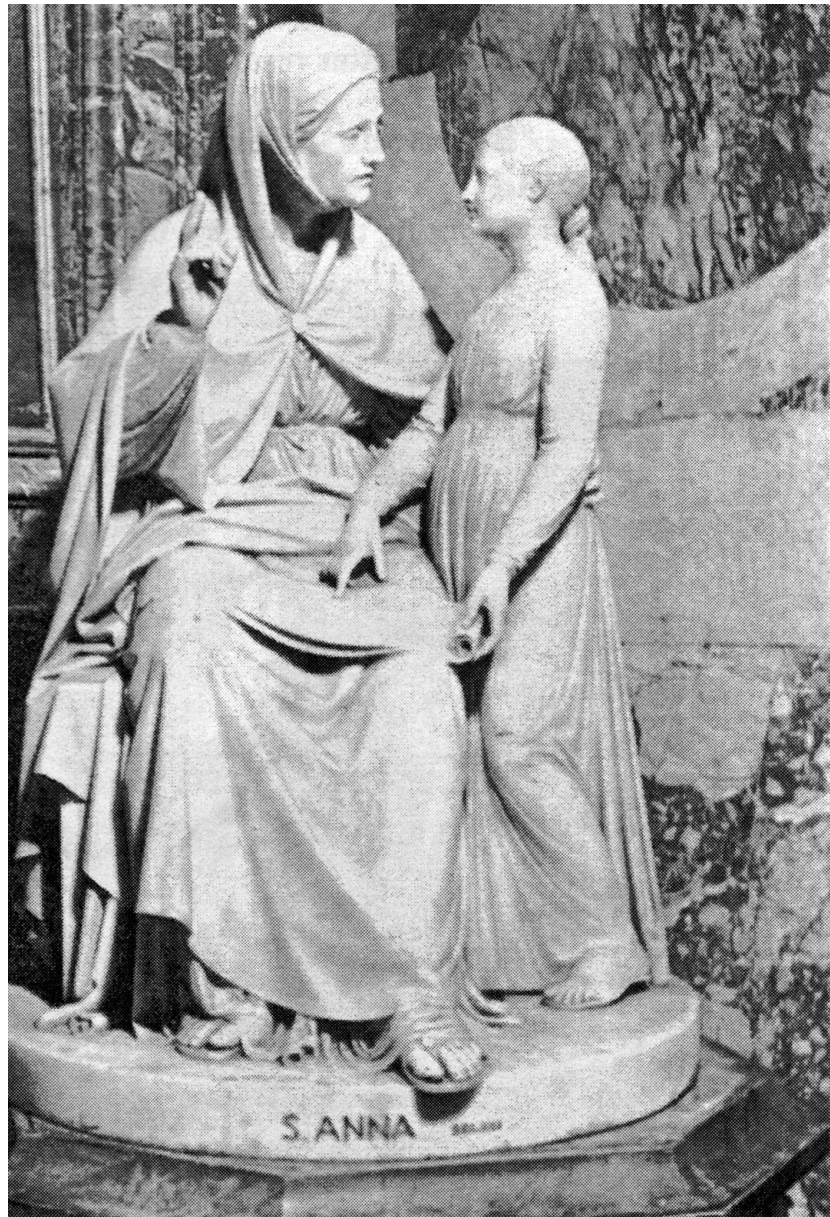
Den andre fasen handler om å knytte seg til og bryte med far.

I følge Bly er det denne fasen de fleste

amerikanske gutter ikke kommer igjennom.

De vokser opp i en kultur der fedrene er fraværende, både fysisk og følelsesmessig.

Enkelte menn *kan* likevel komme gjennom denne fasen, men det skjer ofte først i voksen

Chiesa del Gesù, Roma, Statua di S. Anna

alder. Noen menn er da i stand til å nærme seg faren, og etablere de båndene som ikke ble knyttet da de var barn og unge. Men de knytter seg langsomt, og bruddet blir tilsvarende langsomt. De fleste menn, blir i følge Bly, ikke ferdig med de to første faser før de er 40 eller 45 år, mens prosessen normalt skulle vært avsluttet ved utgangen av puberteten. ⁶

Dersom vi kaster et kort blikk på Eriksons utviklingsfaser er det ikke vanskelig å ane hvor mye som grunnlegges i den tidlige

barndommen. Allerede den første fasen, den sensoriske, som varer til omkring ettårsalderen, vil antagelig kunne disponere barnet for måter å møte livet på, langt opp i alderdommen.

I den forbindelsen er det interessant at Erikson beskriver den sensoriske fasen med de polære begrepene *tillit kontra mistillit*. Den åttende fasen, den såkalte alderdomsfasen, (som vi helt kort var inne på i begynnelsen av artikkelen) fra 60 år av, gir han de polære begrepene *egointegritet kontra fortvilelse*. Den første fasen innebærer, dersom *tilliten* har vært fremherskende, en grunnleggende opplevelse av trygghet og tillit til omgivelsene. Det vil i praksis si at omsorgspersonene er til å stole på, noe som gir barnet livslust, en fundamental følelse av identitet, av tillit til seg selv og verden.

Selv om livet inneholder mange faser, hvor mange individuelle skjebnesammenheng vil farge og prege det, er det likevel mulig å se en sammenheng mellom denne *tilliten* til verden som spedbarn forvandlet til det Erikson kaller *egointegritet* i alderdommen. Med dette begrepet henviser han til en evne til å se livet i et evighetsperspektiv. Det vil blant annet innebære at ens egen livsvev blir tydeligere, og *meningsfull*. Man ser en sammenheng i det man har gjort og vært.

De to polære begrepene *mistillit* (fra spedbarntiden) og *fortvilelse* (i alderdommen) er også helt tydelig beslektet. Her ser vi en sammenheng mellom å mangle den grunnleggende følelse av livsglede og trygghetsfølelse tidlig i livet, og alderdommens fortvilelse som gjerne slår ut i angst og følelsen av at alt er for sent.⁷

Vi skal ikke utdype disse forskjellige psykologiske aspektene, men bare nevne dem som en liten del av den forskning som bekrefter hvor dypt innvevd barnet er i sin omgivelse, og hvor fatale konsekvensene kan bli dersom oppdragerne og pedagogene, ikke er klar over dette. Også her ser vi at all oppdragelse må begynne med selvoppdragelse. Uten selvoppdragelse og selverkjennelse vil man, uten å ville det, stadig stå i fare for å oppdra sine egne barn og elever, ut fra uavklarte forhold i ens eget liv. Eller som Alice Miller uttrykker det:

"Alle mennesker har sikkert et mer eller mindre skjult rom i seg selv, der vi finner rekvisitter fra deres eget barndomsdrama.

Det kan dreie seg om hemmelig forfengelig, hemmelige perversjoner eller rett og slett om ubearbejdede deler av den gamle lidelsen. *De eneste mennesker som med sikkerhet vil få adgang til dette rommet, er ens egne barn.* (Min uthevelse.)"

Denne tanken kan ved første øyekast mildt sagt virke noe trist. Det innser også Alice Miller. Hun erkjenner at hun som terapeut konstant står i fare for å overføre sine egne uavklarte opplevelser til sine pasienter. Derfor sier hun om sitt forhold til pasientene, som også en lærer kan si om forholdet til sine elever, (eller foreldre i forhold til sine barn): "Jo mer innsikt man får i de ubevisste og ufrivillige manipulasjoner barna utsettes for fra foreldrenes side, jo mer mister man sine illusjoner om at verden lar seg forandre og om nevroseforebyggende arbeid. Det forkommer meg at dersom vi overhodet kan gjøre noe, så må det være å arbeide med våre narsissistiske skader og prøve å integrere de delene vi har spaltet av, på en slik måte at vi ikke lenger har noen ubevisst trang til å manipulere pasientene med våre teorier, og i stedet lar dem være det de selv er." ⁸

¹ Lene Skogstrøm. Artikkel i Stavanger Aftenblad 17. juni 2002.

² Harald Schelderup "Det skjulte menneske" Cappelen forlag 1984, s.43,44, og 46.

³ Göran Grip, "Allting finns" Forum, Falun 1996, s. 14 – 15.

⁴ Begrepet er hentet fra myten om Narsissus, som så sitt eget vakre speilbilde i vannet. "Narsissistisk underskudd" kan i denne forbindelsen antagelig oversettes med det underskuddet som skapes når barnet ikke blir elsket *for det det er*, men for det det presterer. (Flink pike, flink gutt).

⁵ Alice Miller. "Barneskjebner. Tre foredrag om narsissisme og psykoanalyse". Gyldendal Norsk Forlag – Oslo 1980, s. 21 – 22.

⁶ Jone Salomonsen "Riter. Religiøse overgangsriter i vår tid". Pax forlag Oslo 1999, s. 146.

⁷ Åsa Grødal Hansen "Å lykkes med utviklingspsykologi" NKS – Forlaget Oslo 1997, s. 20 – 22.

⁸ Alice Miller. "Barneskjebner. Tre foredrag om narsissisme og psykoanalyse". Gyldendal Norsk Forlag – Oslo 1980, s.33 -34.

LITEN JULEKRYBBE AV BIVOKS

Modellering med 6-åringer

Mari Rise Knutsen

I desember pleier 6-åringene i Eventyrbrua Steinerbarnehage å modellere en liten julekrybbe i bivoks. Dette arbeidet går over minimum 3 uker, og måten det presenteres på har vist seg svært vellykket, derfor vil jeg gjerne dele følgende ide med Årstidsbrevets lesere.

MATERIALER:

- Bivoks; rød, blå, lilla, brun, hvit, hudfarget, gull (finnes i tynne flak).
- Forhandler: Stockmar
- Liten treplate (fra rundstokk)
- Valnøtt- eller pistasjnøttskall
- Litt ull
- Små kvister, busker, mose, stein
- Lim

Før selve modelleringen tar til, kan man godt brette en liten papireske eller lage noe annet som figurene kan oppbevares i underveis.

1. Maria

Barna får tildelt rød, blå og hudfarget bivoks. Før de begynner forteller jeg at dette er Marias farger. Jeg viser dem en "Maria" (stådukke fra julekrybben), og forteller at barna nå har det de trenger for å lage en liten Maria.

Jeg viser ingen ferdig bivoksmodell, men lar barna selv finne ut hvordan deres Maria skal bli til. Erfaringsvis blir alle barna svært begeistret, og etter en liten stund står det fine små Mariaer i rød kjole, og med blå kappe på bordet. Ikke sjelden begynner de å snakke sammen...

2. Josef

Barna får tildelt lilla, brun og hudfarget bivoks. Som sist sier jeg at de nå har fått Josefs farger, og setter frem "Josef" fra julekrybben. Ganske snart ser små Josefer dagens lys, og de begynner snart å snakke med sine respektive Mariaer. Josef kan godt få en liten gjeterstav av en liten kvist, eller pinne.

3. Jesus

Barna får litt hvit og litt hudfarget bivoks. Før de begynner å modellere, får de knekke en nøtt hver. Halvparten av nøtteskallet blir til krybbe (her velger man nøtt ut i fra størrelsen på figurene). I nøtteskallet kan man legge litt ull. Barna modellerer et Jesusbarn som plasseres i nøttekrybben. Med litt gullbivoks kan man lage glorie til Jesus og Maria. På dette tidspunkt begynner ofte barna å leke Juleevangeliet med sine små figurer. Alle figurene monteres med lim (smeltelim

eller RX) på en liten treplate, sammen med små kvister som blir til trær, mose og stein.

Min erfaring er at 6-åringene setter stor pris på denne aktiviteten. De blir entusiastiske og inspirerer hverandre. Tilfredsheten med resultatet har også vært svært stor. Lykkelige utsagn jeg har notert meg; "Dette er det vakreste jeg noen gang har laget!", "Denne skal jeg vise til barna mine når jeg blir voksen", "Denne skal jeg ha med meg i hele julen! Den er til både mamma og pappa – selv om de ikke bor sammen lenger".

LYKKE TIL MED
JULEFORBEREDELSENE!

Frodes musikkhjørne

Sulla lulla

Østerdalen
Ole Mørk Sandvik

Kanon 1 2

Sul - la lul - la sul - la lul - la, sul - la lul - la bå - ne.

*Merk: Denne sangen vil dere finne i "Følgesvenner-sanger om små og store fortellinger" som blir utgitt høsten 2010.
Forfatter: Hanne Weisser.*

BARNA BLIR SYKE AV STRESS

AV BJØRN VASSNES

Mange norske førskolebarn tilbringer ukentlig mer enn 40 timer utenfor hjemmet. Kjenner vi godt nok til konsekvensene?

I radiodebatten «Her og Nå» viste førsteamanuensis May Britt Drugli ved NTNU til amerikanske undersøkelser som dokumenterte atferdsproblemer hos barn som hadde hatt lange dager i barnehage, problemer som vedvarte til ut i tenårene. Dette ble stemplet som «useriøst» av statssekretær i Kunnskapsdepartementet, Lisbet Rugtvedt, uten nærmere begrunnelse. Men hva sier egentlig denne forskningen? Noe av den dreier seg om barns stressresponser, som det har vært forsket på i hvert fall siden 90-tallet. Stress er noe ikke bare karrierejegere sliter med. Stress er kroppens måte å møte krevende situasjoner på, og til dette bruker den hormonet kortisol, som produseres i binyrene (etter signal fra hjernen). Mer kortisol gir mer energi, og når systemet fungerer normalt, er det ikke noe problem.

Slitasje på kroppen

Men når kortisolnivået blir for høyt over lengre tid, blir det slitasjer på både hjernen og kroppen ellers. Langvarig stress gir blant annet åreforkalking (som kan begynne i ung alder), og er blitt brukt som forklaring på hvorfor underordnede byråkrater har dårligere hjertehelse enn sine overordnede. Også barn opplever stress, og dette kan måles med kortisolnivåer. Vanligvis skal kortisolnivået være høyt om morgenen, da kroppen skal være «fit for fight», og så minke utover dagen. Men hos mange amerikanske barn i daghjem har man funnet at kortisolnivået faktisk øker utover

dagen, og er høyest ut på ettermiddagen, mens de ennå er på daghjemmet.

Angst og aggresjon

Dette har vært demonstrert i flere undersøkelser bla av Megan Gunnar fra University of Minnesota, senest nå i mai (i Child Development). Her ble kortisolnivået hos 150 tre- og fireåringer i barnehage studert (ved hjelp av spyttprøver). De fant også at gutter og jenter hadde ulike responser på stress: mens jentene ble engstelige, ble guttene aggressive. Unormale kortisolnivåer hos barn kan hemme hjerneutviklingen, men like urovekkende er det at et høyt stressnivå i førskolealder gir langtidseffekter: Det synes å «programmere» stressresponsen til et mer stresset liv. I en undersøkelse fra i fjor viste Glenn Roisman og kolleger fra University of Illinois at de 15-åringene som hadde oppholdt seg lengst i barnehager før de var tre år, hadde unormale kortisolnivåer (Child Development). Roisman & co. kontrollerte for andre variabler som økonomi, mødres utdanning, og kvaliteten på daghjemmene, men fant at uansett var det å ha mange timer i daghjem den viktigste grunnen til forstyrret stressrespons.

Påvirket av voksne

Men hva er det som stresser ungene? Gunnars undersøkelser antyder at stressnivået kan ha en sammenheng med hvordan de voksne oppfører seg: Er de for dominerende, og kontrollerer ungenes aktivitet for mye, blir ungene stresset. Roisman mener det kan ha å gjøre med at ungene er sammen med kun jevnaldrende, det vil si at de møter kun unger med like umoden sosial forstand som de selv. Dette er en naturlig setting for unger: I alle andre samfunn har

ungers sosialisering skjedd i grupper med unger (og voksne) av ulik alder. Den britiske psykologen Sue Gerhardt har i boka *Why Love Matters* sammenfattet forskning og egne profesjonelle erfaringer, og skriver om hvor viktig den responsen små barn får fra viktige voksne, er for deres utvikling. Barna tilpasser seg morens psyke og atferd, og danner seg en «baseline» av emosjonelt nivå og stressrespons, som en strategi for å overleve. Spesielt de to første årene er viktige.

Hjernesvinn

Du husker kanskje de rumenske barnehjemsungene som ble oppdaget etter Ceausescus fall? Disse var ekstreme tilfeller av manglende omsorg, og det var særlig de som hadde hatt manglende voksenkontakt ut over fire månedersalderen som fikk alvorlige problemer. De som ble reddet før fire måneder greide i mange tilfeller å få en normal stressrespons, skriver Gerhardt. Mens man i de verste tilfellene kunne konstatere at hele områder i hjernen manglet, fordi de ikke hadde fått utvikle seg normalt.

Så ekstreme forhold er unntaket, men en stor studie organisert av det amerikanske National Institute of Child Health and Human Development (i *Child Development*, mai/juni 2010) viser at antall timer i barnehagen har effekter helt opp til 15-årsalderen: de med flest timer i barnehagen tok større risiko og oppførte seg mer ukontrollert. Den samme studien viste at barnehager også kunne ha positive effekter: Spesielt barn fra fattige hjem som kom i høykvalitetsbarnehager, kunne vise til bedre skoleresultater.

Gode relasjoner

Også Drugli påpeker (til Klassekampen) at kvaliteten på barnehagene er viktig: «Gode relasjoner mellom personal og barn er den kvalitetsindikatoren som synes å være mest sentral for at små barn ikke skal bli stresset av å være i barnehage. Dette betinger at antall barn per personal ikke er for høy og at personalet har god relasjonskompetanse.» Hun sier også at «all forskning tyder imidlertid på at familien fortsatt er viktigst for hvordan barn utvikler seg».

Mens Sue Gerhardt peker på hvordan dagens samfunn i liten grad forbereder mødre og andre på å møte barnas behov: I tradisjonelle samfunn var barn alltid til stede. Alle ble forberedt på foreldrerollen, ved å se hvordan foreldre behandlet sine barn, og ved selv å få passe andres barn. I dag får man ikke i samme

grad anledning til dette, og møter barna mer uforberedt. Barnas psyke er «programmert» for å få relevant respons, spesielt emosjonelt. Når dette ikke skjer, kan de komme skjevt ut.

Eksperiment på barn

Dette kan selvfølgelig være et argument for å overlate noe av barnepasset til profesjonelle - forutsatt at de faktisk er det, og er til stede - men det kan altså ha sin pris. Vi vet at 15—20 prosent av norske barn har psykiske problemer (Sosial- og Helsedirektoratet, 2007), men ikke hvorfor. Vi vet heller ikke hvor mange barn som senere vil få helseproblemer fordi stressresponsen ikke får en optimal utvikling.

Det vi gjør med våre barn i dag, er et stort eksperiment, som kan få store emosjonelle, atferdsmessige og helsemessige følger. Men ingen sjekker kortisolnivåer og stressrespons hos norske barn, og amerikansk forskning (vanligvis verdens beste) blir avfeid

som «useriøs». Drugli sier at siden det ikke er gjort langtidsstudier på dette i Norge, må vi forholde oss til utenlandsk forskning, for å kunne «sørge for å demme opp for det som er avdekket av risikofaktorer». Dette er spesielt viktig dersom man legger opp til et samfunn der småbarnsforeldre skal være i jobb.

Tidligere publisert i Klassekampen - 16.09.2010 -

AT RANDOM By Ryan Mason

Steinerbarnehagestevnet 2011

på Nesodden Steinerskole 6.- 8. mai

Under ser dere smakebiter av hva dere kan forvente dere. Vi gleder oss til dere kommer og vi tror disse foredragsholderene kan fortelle oss viktige ting om barndommen og berøre våre hjerter.

Vi tror vi har mange spennende arbeidsgrupper med fokus på temaer som uteliv i mange former, den maskuline kvaliteten i barnehagen, hva gjør vi med "gutta," bevegelse og helse for kropp og sjel, store og små, barn og markedskrefter, og mye mer. En praktisk og teoretisk blandingsdrops med inderlighet. Programmet blir sendt dere i månedsskiftet januar/ februar. Under kan dere lese litt om hovedforedragsholderene våre.

Tema: Barndom i endring.

Trond H. Diseth, Avdelingsoverlege, professor dr.med.

Barne- og ungdomspsykiatrisk seksjon, Barnekliviken,Rikshospitalet,HF, en ettertraktet foredragsholder i inn og utland.

Hans tema er: Stressrelaterte tilstander hos barn og unge.

Margreth Olin, Kjent filmregissør, samfunnsengasjert på mange plan og en forkjemper og beskytter av barndommen, en Jean d' Arc for de som er annerledes i samfunnet. Hun har vunnet mange priser og i 2010 mottok hun menneskeverdsprisen for hele sitt arbeid med spillefilmen "Engelen" Hun er en engasjerende og berørende foredragsholder.

Frode Barkved, Generalsekretær i Antroposofisk selskap, en kjent og kjær steinerskolelærer og foredragsholder, forfatter av ulike artikler som ofte synes i den offentlige samfunnsdebatten. Han er en forkjemper for å bevare og beskytte barndommen.

Litt om overnatting:

På Nesodden finnes dessverre ingen overnattingssteder så vi ber dere være ute i god tid med å booke hotell i Oslo.

Her har dere noen forslag på ulike overnattingssteder i forskjellige prisklasser:

Cochs pensjonat, Parkveien 25, tlf. 23332400

Ellingsens Pensjonat, Holtegt.25, tlf.22600359

St. Katarinahjemmet, Majorstuvn.21, tlf.23215410, rom.katarinahjemmet@katolsk.no

"Villa Frogner," Nordraaksgt.26, tlf. 22561960, booking@bedandbreakfast.no

Perminalen Hotel, Øvre Slottsgate 2, post.perminalen@iss.no

Thon Hotell, service@thonhotels.no

Best Western West Hotel, Skovveien 15, 23276420

www.visitoslo.com

Clarion Collection Hotel Savoy, Universitetsgaten 11, tlf 23354200 ref.eransenr.#77102, må bestilles

innen 25. mars. (Her er det reservert 30 rom for stevnet så velger dere dette må oppgitte ref. nr. brukes.)

Ellers finnes mange flere alternativer her: www.oslosurf.com

Følg med på mail og på hjemmesiden til forbundet.

De beste hilsener fra kollegaene i Steinerbarnehagene på Nesodden.

Utenfor barnehageporten

Det er viktig å sette fokus på lederrollen, også i Steinerbarnehagene. Lederens oppgaver er mange, men barnehagen er avhengig av at noen ser helheten og legger til rette for en god utvikling.

Steinerbarnehageforbundet skal ha takk for at de har invitert til en kursdag for styrerne i Steinerbarnehagene. Der skal det settes fokus på hvordan vi som et pedagogisk alternativ, kan beholde vår egenart. Organisering og styrerrollen i våre barnehager skal drøftes.

Å være styrer kan være en ensom jobb. Da er det viktig med et nettverk med andre, som en kan diskutere ting med og få nyttige faglige innspill fra. Jeg er veldig glad for nettverket for styrerne i de tre fylkene Oslo, Akershus og Østfold som ble startet opp høsten 2009

Bevisstgjøring av avdelingsledernes lederrolle er like viktig. De skal både ha ansvaret for den daglige drift på sin avdeling og bidra til ledelsen av hele barnehagen. Hos oss i Haugtussa har vi i høst engasjert en person utenfra, som leder to samlinger der vi tar opp lederrollen og ulike utfordringer i den. Kommunen betaler for moroa gjennom kompetansemidler.

Hilsen *Margrete Wiig*
Styrer i Haugtussa Ås

Medarbeidernes ansvar

Når du jobber i en Steinerbarnehage, er det ikke som en hvilken som helst arbeidsplass eller bedrift. Som selveiende og selvstyrte organisasjoner krever det at alle medarbeiderne bidrar til og tar del i styringen og utviklingen av barnehagen. Dette er et privilegium, men også et stort ansvar.

I disse dager hvor vi blir pålagt HMS-arbeid og Bedriftshelsetjeneste, er det dessverre ikke så stor forståelse for vårt utgangspunkt. De tenker meget tradisjonelt i arbeidsgiver og arbeidstaker og arbeidsmiljøundersøkelser som måler tilfredshet og utilfredshet.

Da er det spennende at forfatter og konsulent Johan Velten tar opp at det gjerne er lederen alene som stilles til ansvar ved problemer, mens medarbeidernes ansvar blir oversett.

Det mangler tydelige krav og forventninger til medarbeiderne, sier han. Medarbeiderne blir svært oppmerksom på lederens utilstrekkelighet, uten å tenke på hvordan de selv er med på å prege arbeidsplassen på godt og vondt.

Medarbeiderskap

Medarbeiderskap har som forutsetning at alle er medarbeidere - og noen medarbeidere har et lederansvar. Hvordan forholder den enkelte seg til arbeidsoppgavene, til kollegene og til barnehagen som helhet?

Arbeidsglede, engasjement, ansvarlighet og handlingsevne er tema som bør stå i fokus. Vi bør se på alles bidrag til et forpliktende samspill, fortsetter han.

Medbestemmelse på arbeidsplassen handler om beslutningskvalitet og gjennomføringsevne, sier han. Poenget er ikke at alle skal få mene noe om alt. Det fører bare til kaos og frustrasjon. De som må være delaktige i beslutningsprosessen er de som har de beste faglige forutsetningene og som blir mest berørt av beslutningen. Vi trenger både kompetanse og nærhet til de problemer som skal løses.

Ressurser på nettet

Det finnes flere konsulentmiljøer som arbeider med alternative syn på ledelse og organisasjon. Se for eksempel

www.seaquinta.no
www.marjattaseminarium.dk
www.spirituelledelse.dk

Det är aldrig för sent att bli en god berättare

Recension av boken "Berätta med barn" av *Nancy Mellon*,
förgrundsgestalt inom *Storytelling*

Anna Ljungkvist

Det är lätt att som förälder känna igen sig i Thomas Moores förord till Nancy Mellons bok *Berätta med barn*. Moore beskriver hur han fritt berättade en egen påhittad saga för sina barn varje kväll. Barnen kunde inte få nog av faderns berättelse om "Kung Francis", "Ananda Coomeraswamy" eller "Blåfot" alla de karaktärer som tagit form efter hand som Moore berättade. I min saga, som jag kväll efter kväll berättade för mina barn när de var små, hette huvudpersonen "Alice Boman" och min mans sagokaraktär fick namnet "Grodan Gurgel". Karaktärerna tog form och utvecklades tillsammans med vår familj. Samtidigt skulle det för våra barn ha varit otänkbart att jag plötsligt skulle berätta om Grodan Gurgel, på samma sätt som de aldrig skulle ha accepterat att min man tog över Alice Boman. Det s.k. egna berättandets bilder är nära förbundna med den som berättar och uppstår i mötet mellan den som berättar och den/de som lyssnar.

Amerikanskan **Nancy Mellons** bok handlar alltså om att berätta och framför allt om det s.k. egna berättandet. Det som växer fram mellan berättaren och åhöraren. **Berätta med barn** handlar som titeln syftar på om att berätta tillsammans med barnen, inte bara för dem, men är också en gedigen genomgång av det muntliga berättandets betydelse. Hon skriver i inledningen av sin bok att det är en gåva att ha en klok och hängiven berättare i familjen, men har man inte det är det aldrig för sent att bli en själv.

Den renässans i muntligt berättande som under senare tid vuxit stark över

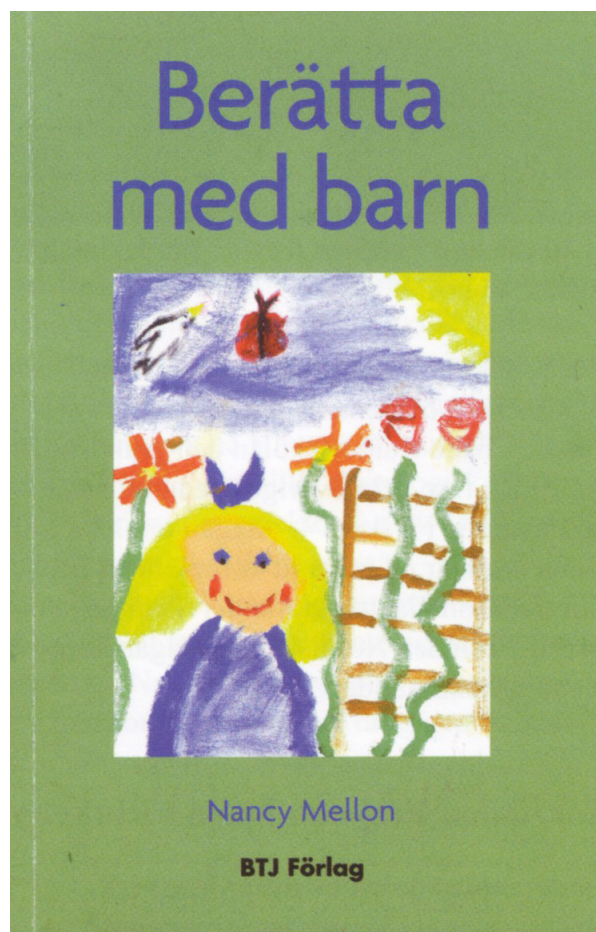
världen kallas ibland för *Storytelling*. Kurser, seminarier och berättarcafèer med det egna, muntliga berättandet i fokus, blir allt vanligare även i Sverige. **Nancy Mellon** är en av rörelsens förgrundsgestalter. Hon har själv arbetat som waldorflärare och är dessutom utbildad terapeut, och har utvecklat en metod för ett slags terapeutiskt, läkande berättande, som hon kallar *Healing Story*. Det är ett berättande där man specialiserar sig på det muntliga berättandet som redskap i t.ex. socialt arbete, fredsaktivism, inom sjukvård eller som konflikthantering.

Boken **Berätta med barn** är mycket metodiskt upplagd och ger en tydlig genomgång av hur man som förälder, mor- eller farförälder eller lärare kan lära sig att använda spontant berättande. **Nancy Mellon** ger rader av exempel, t.ex. hur man fangar upp det barnen lekt och ur leken låter berättandet växa fram, eller hur man lägger upp årstidsberättelser och moraliska berättelser. Hon beskriver att man kan skapa berättelser som kan stärka och hela vid sjukdom eller dödsfall och hur man t.ex. kan ge barnen berättelser som födelsedagspresent. Mellons exempel är konkreta och inspirerande. I hennes beskrivningar blir berättande till något som berör alla sinnen, händer, fingrar, fötter och tår, ja hela kroppen kan tas med i berättandet. För en klasslärare är **Berätta med barn** en guldgruva att ösa lektionstips ur, här finns inspirerande rytmer och ramsor, danssagor etc. att använda under den s.k. rytmiska delen (den första delen en morgonperiod som ägnas åt rytmer, ramsor,

lekar mm där barnen får arbeta med hela kroppen), och här finns språkutvecklande övningar som passar väl för lektioner i t.ex. svenska. **Nancy Mellon** ger till och med tips på hur man som vuxen på ett enklare sätt kan komma ihåg sagor och berättelser man läst och vill återberätta för en klass eller för sina barn.

Det märks att **Nancy Mellon** har erfarenhet av att arbeta som waldorfpedagog. Hennes berättelser och exempel på sagor följer i mångt och mycket waldorfskolans kursplan, att barn i olika stadier av sin utveckling, behöver olika slags berättelser som t.ex. folksagornas särställning för barnen under de första skolåren, fabler och legender för åttaåringen som börjar dela upp världen runt sig och nioåringens behov av mer komplicerade historier. Men det märks också att Mellon är terapeut med fokus på hur berättandet kan utveckla och hela barn på det själsliga området, eller stödja förståelse och kommunikation i det mellanmänskliga, något som på många sätt är typiskt för just *Storytelling*. Men den andliga aspekten av sagor och berättelser lämnar hon därhän. Det är egentligen ingen invändning från min sida mot en allt igenom välgjord, inspirerande och matnyttig bok, det är snarare en uppmaning till waldorfpedagoger runt om i världen att inte tappa bort att mänsklighetens samlade skatt av sagor och myter även har en underliggande andlig aspekt, nu när *Storytelling-rörelsen* engagerar allt fler människor. Berättandet i våra waldorfskolor går aldrig att schackra med. Ramsor, danser och lekar för den viljemässiga utvecklingen, stora, vackra, smärtsamma och glädjefyllda muntligt förmedlade bilder för att själsligt mogna, men också allmängiltiga arketypiska bilder som beskriver allas vår väg att bli människor, på denna jord, en väg bortom personliga tillkortakommanden. Mänsklighetens myter och sagor har varit och är fortfarande (se fiction i form av film, tv-serier, musik, litteratur etc.) också en beskrivning av människans förhållande till det gudomliga, ett förhållande som genom årtusenden har frigjorts allt mer från ett kollektivt förhållningssätt för att i dag vara vars och ens individuella val. Waldorfskolans kursplan har i Sverige fått namnet *En väg till frihet*, och det är en väg där det muntliga berättandet har en särställning, även ur en rent andlig aspekt.

Nancy Mellons bok är viktig, tankeväckande och entusiasmerande. En bok för såväl föräldrar som pedagoger. Jag önskar att jag hade kunnat sticka den i handen på den lärare som stegade fram till mig när jag gjorde min lärarpraktik i en grundskola och sade: - "Snälla kan inte du komma till min klass och berätta sagor, för det är det bara ni i waldorfskolan som kan". Med sin bok visar **Nancy Mellon** att vi alla har en berättare inom oss bara vi vågar släppa fram den.

*Nancy Mellon: Berätta med barn.
BTJ förlag 2009
Översättning Barbara Wall
Illustrationer Marije Rowling*

Tidligare publicert i På Väg, 2010-3

Nyttige hjemmesider

for kunnskapssultne steinerpedagoger

www.ecswe.org - The European Council for Steiner Waldorf Education.

www.steinerwaldorf.org - Steiner Waldorf Schools Fellowship, UK and Ireland.

This site also has further links to the world-wide movement.

www.allianceforchildhood.org.uk - The Alliance for Childhood, UK.

www.allianceforchildhood.net - The Alliance for Childhood, US.

www.iaswece.org - International Association for Steiner/Waldorf Early Childhood Education (IASWECE).

www.waldorfearlychildhood.org - Waldorf Early Childhood Association of North America (WECAN).

www.waldorflibrary.org - The Online Waldorf Library.

www.rsarchive.org - The Rudolf Steiner Archive.

www.waldorfanswers.org - Information about Steiner Waldorf education in addition to the above.

www.waldorfresearchinstitute.org - The Research Institute for Waldorf Education.

www.awsna.org - The Association of independent Waldorf schools and Waldorf teacher training institutes in North America.

www.waldorf.net - Interesting site (in German, partly in English).

Å være nær

Når du sit ganske stille,
er du til stades i heile romet.
Eg rører meg i romet -
og rører ved deg!

Brita Borchgrevink

Rudolf Steinerbarnehagen <i>"Ta imot barnet i ærbødighet. Oppdra det i kjærlighet. La det gå i frihet."</i> <i>Rudolf Steiner</i>	<u>Barnehagen vår:</u> • Ligner på et hjem. • Har flott uteområde med egen hage. • Følger årstidenes rytmer og fester. • Har leker av naturmaterialer. • Bruker økologiske matvarer og baker vårt eget brød. • Ligger fint og sentralt til i Ålesund.
--	---

PEDAGOGISK LEDER

Rudolf Steiner barnehagen søker etter pedagogisk leder i 80 % stilling fra 1. februar 2011. Stillingen er ett års vikariat med muligheter for fast ansettelse.

Barnehagen vår holder til i en sveitservilla i Larsgården, og består av en småbarnsavdeling med 9 barn og en storavdeling med 18 barn.

Vi ønsker oss en førskolelærer med interesse for å arbeide etter Rudolf Steinerpedagogikk, men andre med relevant utdanning og praksis oppfordres også til å søke. Dine personlige egenskaper vil også bli lagt vekt på.

Søknadsfrist: snarest

Om du har spørsmål, ta gjerne kontakt med Eva Inés tlf.: 70 13 89 33.
Hjemmeside: <http://stjerneoye.barnehage.no>

Skriftlig søknad med cv, attester og vitnemål sendes:

Stiftelsen Rudolf Steiner barnehagen,
Husafjellet 7, 009 Ålesund.
Eller på epost:
stjerneoye@stjerneoye.no.

Kalender

januar

17 Førsteklasses-steinerpedagogikk i 1.klasse Berle www.rshoyskolen.no

februar

4-6 Antroposofi og individuelt ståsted Oslo www.antroposofi.no

mars

23-25 Rådskonferanse forbundet@steinerskole.no

april

8 Fri og forsvarlig, om ledelse Berle forbundet@steinerskole.no

mai

6 Årsmøte Steinerbarnehageforbundet Berle www.steinerbarnehagene.no

6-8 Barnehagestevnet, Nesodden "Barndom i endring" www.steinerbarnehagene.no

9 Førsteklasses-steinerpedagogikk i 1.klasse Berle www.rshoyskolen.no

Foto fra Veslebrunten Steinerbarnehage

Steinerbarnehagene og steinerskolene i Norge

Steinerbarnehagene

Arendal	Stjerneglimt Steinerbarnehage, Postboks 902, Birkelund, 4859 Arendal, eldbjorg@stjerneglimt.no
Asker	Rudolf Steinerbarnehagen i Asker, Hvalstadlia 3, 1395 Hvalstad, rs.barnehage.asker@gmail.com
Asker	Regnbuen Steinerbarnehage, Nesvangen 4, 1394 Nesbru, regnbuen.steiner@barnehage.no
Askim	Steinerskolens barnehage i indre Østfold, Romsveien 10, 1815 Askim, steinerbarnehagen@hotmail.com
Bergen	Eplekartan Helgeseter Personalbarnehage, Øvre Sædalsvei 247, 5099 Bergen, eplekartan@helgeseter.org
Bergen	Tryllefløyten R. Steinerskolens barnehage, Rieber Mohnsv. 14, 5231 Paradis, tryllefl@start.no
Bærum	Stjernen/Valmuen/Lillestua Steinerbarnehage, Grav gårdsvei 5, 1358 Jar, barnehagen@stib.no
Brumunddal	Kjerringhaugen Steinerbarnehage, Annerudvegen 35, 2380 Brumunddal, kjerrist@online.no
Drammen	Solstreif Barnehage, Mallingsgt. 1, 3044 Drammen, solstrba@online.no
Eidsvoll	Steinerbarnehagen Veslebrunen, Sundbyveien 1, 2074 Eidsvoll Verk, veslebrunen@nsn.no
Fredrikstad	Veslefrikk Steinerbarnehage, Fredriksvei 2, 1662 Rolvsøy, sskbaha@online.no
Gjøvik	Fredvika Steinerbarnehage, Østre Totenvei 14, 2816 Gjøvik, fredvika.barnehage@steinerskolen.no
Gran	Gullfuglen Barnehage, Hjertebo, 2750 Gran, synfaureng@hotmail.com
Hamar	Steinerbarnehagen på Hedemarken, Sandvikaveien 13, 2312 Ottestad, barnehagen.hedemarken@steinerskolen.no
Haugesund	Stiftelsen Soria Moria Steinerbarnehage, Boks 2522, 5512 Haugesund, s-moria@barnehage.no
Hurum	Holtebrekk Familiebarnehage, Åsheimveien 12A, 3490 Klokkekarstua, astridvgs@yahoo.no
Hurum	Askeladden Steinerbarnehage, Åsheimveien 12B, 3490 Klokkekarstua, post@askeladdensteinerbarnehage.no
Jevnaker	Almgrenda Barnehage, Åsbygda, 3520 Jevnaker, gina.berntsen@steinerskolen.no
Kristiansand	Alvejordet Steinerbarnehage, Andreas Kjærsv. 77, 4615 Kristiansand, post@alvejordet.no
Kristiansand	Blåmann Steinerbarnehage, Trymsvei 13, 4631 Kristiansand, blaa-gn@online.no
Lena	Steinerbarnehagen på Lena, Festad gård, 2850 Lena, sidsel.b.meyer@ostre-toten.kommune.no
Lillehammer	Ringelhorn Steinerbarnehage, Hågåveien 15, 2608 Lillehammer, ringelhorn@gmail.com
Moss	Steinerskolens barnehage i Moss, Pb. 3045, 1506 Moss, karin.kristiansen@steinerskolen.no
Nesodden	Aurora Barnehage, Midtveien, 1458 Fjellstrand, lo-roeed@online.no
Nesoddtangen	Solsikken R. Steinerbarnehage, Støpsvei 31, 1450 Nesoddtangen, solsikken@combitel.no
Nesoddtangen	Haslerud Natur-familiebarnehage, Haslerudveien, 1450 Nesoddtangen areelin@haslerud.net
Nøtterøy	Steinerbarnehagen på Nøtterøy, Furumveien, 3142 Vestskogen, vestfold@steinerskolen.no
Oslo	Eventyrbrua Steinerbarnehage, Storgata 55, 0182 Oslo, eventyrb@online.no
Oslo	Solrosen Barnehage, Incognito Terrasse 9, 0256 Oslo, imaarud@mac.com
Oslo	Linden Rudolf Steinerbarnehage, Hoffsveien 41, 0377 Oslo, lindenbarn@live.no
Oslo	Kattugla Steinerbarnehage, Arnebråtteveien 112, 0771 Oslo, kattugla@steinerbarnehagene.no
Oslo	Steinerbarnehagen på Nordstrand, Ljåbruveien 90, 1266 Oslo, nordstrand@steinerbarnehagene.no
Rådal	Rosenhagen Steinerbarnehage, Harald Skjoldsvei 42, 5236 Rådal, rosenhagen.barnehage@steinerskolen.no
Sandefjord	Epleblomsten Steinerbarnehage i Sandefjord, Gokstadryggen 6, 3217 Sandefjord, steinerbarnehagensandefjord@c2i.net
Skollenborg	Nyhusgården barnehage, Grosvoldveien 144, 3619 Skollenborg, nhg-barnehage@hotmail.com
Stavanger	Bukkene Bruse, Skolevollen 19, 4017 Stavanger, bukkenebruse@steinerbarnehagene.no
Stavanger	Villrosen Barnehage, postboks 6060, 4088 Stavanger, villrosen@lyse.net
Stavanger	Biå Steinerbarnehage, Figgjogt 11, 4015 Stavanger, biaa.s@online.no
Tromsø	Steinerbarnehagen i Tromsø, Kveldroveien 17b, 9007 Tromsø, sbarnstro@broadpark.no
Trondheim	Steinerbarnehage i Trondheim, Melomila 1B, 7018 Trondheim, steinerbarnehagenila@gmail.com
Trondheim	Idavollen Steinerbarnehage, Kantarellveien 20, 1476 Rasta, ivollen@online.no
Trondheim	Sommerbarnehagen Rotnissen, Rotvoll Ø, 7053 Ranheim, post@rotnissen.no www.rotnissen.no
Trondheim	Sommerfuglen Steinerbarnehage, Havsteinekra 7 7021 Trondheim, admin@sommerfuglen.steinerbarnehagene.no
Ålesund	Rudolf Steinerbarnehagen "Stjerneøy", Nørvegjerdet 7, 6009 Ålesund, stjerneoye@stjerneoye.no
Ås	Haugtussa Steinerbarnehage, Haugerudvn 7, 1430 Ås, haugtussa.steinerbarnehage@gmail.com

Støttemedlemmer

Aurland	Spiren Barnehage, ved Sogn Jord og Hagebruksskule, 5745 Aurland, sjh@sfj.no
Sætre	Bjørndalen Gårdsbarnehage, Bjørndalen 18, 3475 Sætre, hei-st@c2i.net
Sætre	Sætre kunst & musikkbarnehage, Søndre Sætrevei 20, 3475 Sætre, saetrekunst-musikkbhg@c2i.net

Steinerskolene – 1.klasser

Asker	Steinerskolen i Asker, Nesvangen 10, 1394 Nesbru, tiwik@gmail.com
Askim	Steinerskolen i Indre Østfold, Romsveien 10, 1815 Askim, askim@steinerskolen.no
Arendal	Steinerskolen i Arendal, Springkleiv 12, 4838 Arendal, arendal@steinerskolen.no
Bergen	Rudolf Steinerskolen i Bergen, Boks 4 Fantoft, 5899 Bergen, bergen@steinerskolen.no
Bergen	Steinerskolen på Skjold, Harald Skjoldsvei 3, 5236 Råda, skjold@steinerskolen.no
Bærum	Steinerskolen i Bærum, Grav gårdsvei, 1358 Jar, grav@steinerskolen.no
Eidsvoll	Steinerskolen på Eidsvoll, Furulundsguta 4, 2074 Eidsvoll Verk, eidsvoll@steinerskolen.no
Fosen	Steinerskolen på Fosen, Austrått Gård, 7140 Opphaug, steinfo@online.no
Fredrikstad	Steinerskolen i Fredrikstad, Boks 92, 1662 Rolvsøy, sskfredr@online.no
Gjøvik	Steinerskolen Gjøvik / Toten, Østre Totenvei, 2816 Gjøvik, gjoevik@steinerskolen.no
Hamar	Steinerskolen på Hedemarken, Boks 100, 2312 Ottestad, hedemarken@steinerskolen.no
Haugesund	Steinerskolen i Haugesund, Boks 2506, 5512 Haugesund, haugesund@steinerskolen.no
Hurum	Steinerskolen i Hurum, Holtebrekk, 3490 Klokkekarstua, hurum@steinerskolen.no
Kristiansand	Steinerskolen i Kristiansand, Trymsvei 13, 4631 Kristiansand, kristiansand@steinerskolen.no
Lillehammer	Steinerskolen i Lillehammer, Heimtunveien 36 2608 Lillehammer, lillehammer@steinerskolen.no
Lørenskog	Rudolf Steinerskolen i Lørenskog, Kantarellveien 10, 1476 Rasta, loresnagog@steinerskolen.no
Moss	Steinerskolen i Moss, Boks 3045, 1506 Moss, moss@steinerskolen.no
Nesodden	Steinerskolen på Nesodden, Skolefald, 1450 Nesoddtangen, nesodden@steinerskolen.no
Oslo	Rudolf Steinerskolen i Oslo, Boks 25, Hovseter, 0770 Oslo, barnebraaten@rsio.no
Oslo	Steinerskolen på Nordstrand, Solveien 113, 1162 Oslo, nordstrand@steinerskolen.no
Oslo	Helsepedagogisk Steinerskolen i Oslo, Ljåbrubakken 50, 1165 Oslo, hrso@steinerskolen.no
Ringerike	Steinerskolen på Ringerike, Alm Gård, 3520 Jevnaker, ringerike@steinerskolen.no
Ringsaker	Furu Steinerskole, Løkendalsvegen 241, 2360 Rudshøgda, post@furusteinerskolen.no
Stavanger	Steinerskolen i Stavanger, Skolevollen 19, 4017 Stavanger, stavanger@steinerskolen.no
Tromsø	Steinerskolen i Tromsø, Inga Sparboesvei 41, 9007 Tromsø, steiners@online.no
Trondheim	Steinerskolen i Trondhei, Mellomila 1-5, 7018 Trondheim, trine.rostad@c2i.net
Trondheim	Steinerskolen på Rotvoll, Rotvoll Allé 1, 7053 Ranheim, steinerskolen@rotrvoll.no
Vestfold	Rudolf Steinerskolen i Vestfold, Furumveien, 3142 Vestskogen, vestfold@steinerskolen.no
Ålesund	Steinerskolen i Ålesund, Parkgata 11, 6003 Ålesund, aalesund@steinerskolen.no
Ås	Steinerskolen i Ås, Haugerudveien 25, 1430 Ås, aas@steinerskolen.no

B ECONOMIQUE

Returadresse:
Årstidsbrevet,
Birkebeinervegen 18,
2618 Lillehammer.

